

L/Len

JAARGANG 150
APRIL 1981

4

KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA

4-1

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

MS 150

Tornado...
duurder dan
gedacht

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij

commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

P. Huysman

luitenant-kolonel der infanterie

ir. G. M. van der Laan

kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ Den Haag. Tel. (070) 721368

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar, losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

Info-pers, Dubloen 56, 3641 ND Mijdrecht, tel. (02979) 4421

Contractprijzen op aanvraag

NADRUUK VERBODEN

142 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

143 Solidariteit

145 Perceptie en misperceptie in internationale relaties, door M. W. A. Weers, kolonel van de Koninklijke luchtmacht b.d.

151 Dialectisch militarisme als ontknoping van het marxisme, door J. R. Evenhuis, journalist

161 De Vijfde Republiek. Het hedendaagse Frankrijk: een welvarende, goed geleide technocratie, door H. Toorenvliet, publicist

167 Officiersopleidingen in de Sovjet-Unie, door C. Ros, kapitein der infanterie

180 FINABEL, stille getuige van een Europese defensie-samenwerking, door drs. J. van der Velde en drs. F. Verloove, medewerkers LAS

185 Boeken

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 80011 (51.14/35). Functies praktische diensttijd beroepsofficieren KL.

LaO 80012 (78/470) / LuO 80513 (78/165). Interimregeling examens Koninklijke Militaire Academie

LaO 80015 (91.1/36) / LuO 80519 (91.1/26). Onderscheidingsvlaggen Koninklijk Huis.

LaO 73012 (55.17/85)/LuO 73512 (55.17/82). Regeling huisvestingsbemiddeling en duur der emolumenten (herdruk, oktober 1980)

LaO 78004 (55.17/88)/LuO 78503 (55.17/85). Administratieve aanwijzingen bij de Regeling financiële voorzieningen na verplaatsing militairen land- en luchtmacht 1977 (herdruk, oktober 1980).

LaO 80005(13.5/2)/LuO 80508 (13.5/2). Regeling weggebruik en begeleiding verplaatsingen (herdruk, oktober 1980).

LaO 80016 (56/61). Pasfoto's voor militair en burgerpersoneel.

LaO 80017 (55.1/9 ak)/LuO 80522 (55.1/9 ah). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen KL en KLu (39e wijziging).

LaO 80022(51.1/11) / LuO 80524 (51.1/11). Wijziging van rechtspo-

sitie(voorschriften) in verband met het Verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw.

LaO 80023(51.12/59) / LuO 80525 (51.12/52). Aanpassing van de duur der verplichtingen tot het verrichten van actieve militaire dienst na het volgen van een studie of opleiding op rijkskosten buiten de krijgsmacht.

LaO 80026(21/51a) / LuO 80529 (21/49a). Regeling werk- en rusttijden militairen.

LaO 81001(23.1/91) / LuO 81501 (23.1/100). Samenstelling en taken van de Commissie internationale militaire sportwedstrijden.

LaO 74023(81/38) / LuO 74514 (81/34). Gebruik gevarendriehoek door bestuurders van militaire motorvoertuigen (herdruk, december 1980).

LaO 80009(55.17/92 / LuO 80511 (55.17/89). Richtlijnen voor het verkrijgen van rijkshypotheekgarantie bij aankoop van een reeds eerder bewoonde woning (herdruk, december 1980).

LuO 79501(51.14/35). Bevorderingsvoorschrift reservepersoneel luchtmacht 1979.

Lamed 022-80 (78/379i). Cursus

voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lumed 541-65 (51.13/9). Begrippen en bevoegdheden m.b.t. plaatsen en detacheren van militair personeel behorende tot de KLu (herdruk, november 1980).

Lumed 519-80 (23.1/76g). Commissie van advies inzake opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lamed 023-80(83.1/12b) / Lumed 520-80(83.1/12b). N.V. Nederlandse Spoorwegen reisfaciliteit.

Lamed 024-80(78/478). Opleiding lo- en sportinstructeur.

Lamed 026-80(55.3/208) / Lumed 522-80(55.3/208). 33e Tweedaagse militaire prestatietoetocht.

Lamed 027-80(55.3/209). Aanvullende regeling deelneming aan de internationale vierdaagse afstandsmarsen voor 1981.

Lamed 028-80(44/12). Herijk van maten en gewichten enz.

Lumed 523-80(55.3/209). Gegevens voor de deelnemers aan de internationale vierdaagse afstandsmarsen 1981.

Lacire 003-80(57.72/4). Het dragen van de gewondenstreep.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Solidariteit

MS Sinds de geestelijke vader van de eerste onafhankelijke vakbond aan gene zijde van het IJzeren Gordijn, Lech Walesa, zijn risikante streven naar openlijke erkenning van het recht van vrije vereniging met succes bekroond zag, en hij de gedemonstreerde saamhorigheid van zijn medestanders had bezegeld in de naamgeving aan de vakbond *Solidarnosc*, heeft de term „solidariteit” zich — althans in het Westen — mogen verheugen in een toenemende sympathie. Omdat in het verleden dat woord veelvuldig werd gebezigd door hen die de onverzoenlijke klassenstrijd predikten, waren er vele anderen voor wie het een ietwat verdachte klank had. Misschien was die oude argwaan ook wel een der redenen waarom hulpacties voor Derde-Wereldlanden, die dat begrip in hun vaandel schreven, niet altijd bleken aan te slaan bij alle lagen van de bevolking.

De gang van zaken in het roerige Polen van onze dagen heeft dus, naar het zich laat aanzien, een „ontsmettende” invloed gehad op dit voorheen gewantrouwde woord. Maar merkwaardigerwijs mag toch niet iedereen zich daarvan naar believen bedienen. Wanneer bijvoorbeeld de secretaris-generaal van de Noordatlantische verdragsorganisatie de bondgenoten in de NAVO wil voorhouden dat het onder de gegeven omstandigheden geboden is de saamhorigheid zo duidelijk mogelijk tot gelding te brengen, klinken luidde protesten omdat mr. Luns het waagt op te roepen tot een manifeste solidariteit. Klaarblijkelijk zijn er onaantastbare monopolies op het gebied van de terminologie en kennelijk is het een profanatie wanneer een sacrosanct begrip uit het ene kamp even zinvol wordt gebruikt door iemand uit het andere kamp. Wie zich schuldig maakt aan een dergelijke inbreuk op het alleenvertoningsrecht kan erop rekenen onverwijld een ontorend etiket opgeplakt te zullen krijgen.

Uit de Oudheid is het verhaal bekend van de vader die zijn zonen vermaande toch vooral saamhorigheid te betrachten. Hij illustreerde zijn be-

toog met het sindsdien klassieke beeld van de pijlenbundel: de afzonderlijke pijlschachten daaruit konden gemakkelijk worden gebroken, als bundel bijeengehouden bleek echter de totaliteit bestand tegen herhaalde krachtproeven. Dat principe werd in de loop der geschiedenis ontelbare malen bewaarheid. De erkenning van die historische ervaring is terug te vinden in tal van wapenspreuken als *Eendracht maakt macht*, ten onzent gesymboliseerd in de pijlenbundel in de linkerklauw van de Nederlandse leeuw, of *l'Union fait la force* — het devies van het Belgische wapen — en *United we stand, divided we fall*, het credo van de Verenigde Staten. Het moge de lezer evenwel bekend zijn dat de Ouden zich plachten te bedienen van het Grieks of het Latijn. Welnu, het Latijnse woord voor de bundel waartoe de broze pijlen bij voorkeur moesten worden verenigd, is... *fascis*, hetzelfde woord dat in de veldversterkingskunst is terug te vinden in *fascine*, de takkenbos die dient ter versteviging van de wanden van ingegraven opstellingen en die ook toepassing vindt voor provisorische wegverbetering in drassig terrein. Een andere afleiding van dat zelfde woord echter vindt haar oorsprong erin dat ene Mussolini destijds de oud-Romeinse *lictorenbundel* — de rond de scherprechtersbijl gebonden roeden voor het geselen, aanduidende dat de drager het recht had te beschikken over leven en dood — een geschikt symbool achtte voor zijn politieke beweging die zich vervolgens naar dat zinnebeeld ging noemen. In onze tijd heeft zich klaarblijkelijk de cirkelgang van de historie weer gesloten. Wie nu oproept tot een herbeleven van een principe dat in hachelijke situaties alleszins juist is gebleken, doet daarmee in wezen niets anders dan de klassieke vader die liet zien dat alleen de hechte collectiviteit de druk van buiten met succes kan weerstaan. Indien een dergelijke oproep evenwel wordt gericht tot de leden van een bondgenootschap dat zich juist heeft willen bundelen om metterdaad weerstand te kunnen bieden aan ex-

terne druk... dan leidt zulks onmiddellijk tot het opplakken van een etiket dat aan de term „bundel” de onverbloemd besmette betekenis hecht!

Een weldenkend mens zal weinig bezwaren kunnen aanvoeren tegen het voornemen de gelederen van een defensief bondgenootschap nauwer aaneen te sluiten. Ook binnen het Warschau-Pact signaleert men van tijd tot tijd de behoefte aan een grotere solidariteit. Wanneer dan in leidende kringen van het Oostblok wordt aangedrongen op het verwezenlijken van de beoogde bundeling van alle socialistische krachten, is dat bijna hetzelfde als wanneer secretaris-generaal mr. Luns binnen de NAVO een pleidooi houdt voor een rationelere kijk op wat er werkelijk nodig is om het collectieve veiligheidssysteem naar wens te laten functioneren. Inderdaad: „bijna hetzelfde”. Het kardinale verschil is immers dat men zich in het Oosten geen enkele zorg behoeft te maken over de eventuele voornemens van het Westen de breekbaarheid van de socialistische bundel op de proef te stellen, terwijl het Westen

daarentegen de eigen pijlenbundel zo sterk mogelijk dient te maken omdat de externe druk onophoudelijk wordt vergroot.

Het is vooral daarom, dat moet worden betreurd dat Nederland zo vele dissidenten telt die menen dat de broze pijlschacht wel degelijk op eigen houtje kan overleven. Die althans afwijzend staan tegenover een door de anderen gewenste versteviging van de zwakke sprietten in de bundel, omdat zij menen in geval van nood tóch wel te kunnen delen in de collectieve som van de krachten die aan de inbreng der anderen te danken is. Een dergelijke benadering heeft, uiteraard, niets uitstaande met solidariteit: in een waarachtige saamhorigheid deelt men zowel de lasten als de lusten, in het besef van een gezamenlijke verantwoordelijkheid zonder welke het gemeenschappelijke doel onbereikbaar blijft! Het is dié solidariteit die de NAVO-leden zullen moeten opbrengen, elkeen loyaal tegenover de anderen in de gemeenschappelijke bundel. Solidair als deel van de *fascis*, in de zúivere betekenis van dat begrip!...

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op 18 mei a.s. te 20 uur houdt de vereniging voor leden en introduc e(s) een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar een inleiding zal worden gehouden over

De NAVO en de gevolgen van een onderbreking van de olieaanvoer

De inleiding, te houden door mr. M. P. Kramer, verbonden aan het hoofdkwartier van de NAVO te Brussel, is gebaseerd op de volgende stellingen.

- De NAVO-lidstaten zullen hun afhankelijkheid van olie exporterende niet-NAVO-landen op korte of middellange termijn niet wezenlijk kunnen doen verminderen.
- De gevolgen van een onderbreking van de aanvoer zijn niet alleen specifiek militair, maar ook van civiele aard met mogelijkere wijs grote gevolgen voor de defensiecapaciteit.
- Het is in het belang van de NAVO-lidstaten dat nationale en andere intergouvernementele crisismechanismen zo lang mogelijk kunnen functioneren. Zodra defensiebelangen in het kader van die mechanismen niet

kunnen worden gewaarborgd, dienen de NAVO-lidstaten gecoördineerde acties te ondernemen op basis van grondige planning.

- De mogelijkheden die de civiele verdedigingsvoorbereiding kan bieden ter aanvulling op en ter ondersteuning van de militaire inspanning behoeven meer (politieke) aandacht.

— In oorlogstijd zal een herverdeling van de beschikbare olie tussen de lidstaten nodig zijn. De uitgangspunten daarvoor dienen in vreedestijd te worden overeengekomen.

Aansluitend op de voordracht wordt als gebruikelijk gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie: d.t.v. de secretaris, kol. W. F. Anthonijsz, Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag (tel. tijdens diensturen (070)73 24 33.

Perceptie en misperceptie in internationale relaties

M. W. A. Weers

kolonel van de Koninklijke luchtmacht b.d.

In 1979 had een afvaardiging van het Amerikaanse congres onder leiding van senator Ribicoff een ontmoeting met Grigori Romanov, lid van het Sovjetrussische Politburo en hoofd van de partijorganisatie te Leningrad. Nadat Romanov tamelijk ongeduldig had zitten luisteren naar een lange discussie over de problemen rond SALT II en de rol die het Amerikaanse congres daarin speelt, merkte hij op dat president Carter, als hij inderdaad SALT II wenste ondertekend te hebben, eenvoudigweg de leden van zijn partij tot de orde diende te roepen.

Men kan uit deze opmerking twee conclusies trekken: ten eerste dat de Russen alleen te maken willen hebben met één Amerikaanse regering (zelfs al erkennen zij dat er andere belangrijke groeperingen zijn) en ten tweede dat zij zeer fundamentele misvattingen hebben omtrent het Amerikaanse politieke stelsel.

Romanov staat niet alleen met zijn opmerking. Een jonge wetenschappelijke medewerker van het Sovjetrussische USA Instituut, die zich specialiseert in plaatselijke politiek, deed een Amerikaan versteld staan van de feitenkennis die hij bezat op het gebied van plaatselijke verkiezingen. Toen het gesprek evenwel de nationale politiek tot onderwerp kreeg, vroeg de jongeman zich af waarom de Amerikaanse president niet gewoon de zweep over het Congres legde en ervoor zorgde dat SALT II werd geratificeerd.

Bovenstaande voorbeelden zijn ontleend aan een rapport, getiteld „Soviet perceptions of the U.S.”, dat het resultaat is van een door het Office of Research van het International Communication Agency van de USA uitgevoerde studie [1]. Deze studie werd verricht met behulp van „surrogate interviews”. Aan een aantal Amerikanen, die regelmatig in contact komen met de professionele en politieke elite van de Sovjet-Unie, werd gevraagd als vervanger op te treden voor hun Russische gesprekspartners, die uiteraard moeilijk zelf konden worden geïnterviewd. Het

is duidelijk dat de waarde van een dergelijk onderzoek recht evenredig is met het vermogen van de geïnterviewden de opvattingen van de Russen correct weer te geven. In feite kan zelfs meer dan een vertekening optreden, omdat zowel aan Amerikaanse als aan Russische zijde de groep niet aselekt is samengesteld maar tot de „bovenste helft” van de bevolking behoort. De opvattingen van dissidenten zijn dan ook niet in het onderzoek betrokken.

Niettemin rees uit de interviews het beeld op van een Russisch volk, dat de relaties met de Verenigde Staten ziet als de belangrijkste op het gebied van internationale handel en politiek. Binnen een beperkte kring van experts en onderzoekers beschikt men over een grote *feitenkennis*, die zich onder meer uit in bewondering voor de technologische verworvenheden van de Amerikaanse maatschappij. Merkwaardig is het evenwel, dat deze feitenkennis niet gepaard gaat met een duidelijk *begrip* voor en van het politieke systeem in de VS. „The multiplicity of political and economic power eludes Soviet understanding. They are convinced that there must be a secret controlling center in the U.S.”, zo stelt het rapport. Men wordt geïntrigeerd door de vrijheden en de culturele verscheidenheid in de VS, maar vreest tegelijkertijd dat overeenkomstige vrijheden in de Sovjet-Unie tot anarchie zouden voeren. Bovendien bezit men een soort superioriteitsgevoel, voortkomende uit de eigen lange geschiedenis. De interesse wordt er echter niet minder om: de schijnbare chaos die de Amerikaanse maatschappij kenmerkt, is voor zeer velen onverklaarbaar en verbijstert hen; zij zoeken vertwijfeld naar de „*sleutel*”, waarmee dat alles kan worden verklaard. Daarom ook is deze Russische groep zo teleurgesteld dat aan Amerikaanse zijde veel minder belangstelling wordt getoond voor de diepere gronden en motieven die het handelen van de Sovjet-Unie bepalen.

Wij merkten reeds op dat de Russen grote waar-

de hechten aan goede relaties tussen de VS en de USSR. Deze goede relaties moeten dan vooral tot uiting komen op de gebieden, waar de détente werkzaam zou kunnen zijn. Men is ervan overtuigd dat de VS in dit opzicht hun beloften niet nakomen en vermoedt achter deze Amerikaanse houding een anti-Sovjetrussisch gedragspatroon. Vrijwel nooit ziet men de eigen daden als oorzaak van Amerikaanse handelingen. Het rapport zegt daaromtrent dat „Soviets find it difficult to believe that they would take offensive actions, but are inclined to view each action as defensive in a hostile world.” Men heeft ontzag voor de militaire sterkte van de VS en beschouwt de recente debatten over de vermeende Amerikaanse zwakte als een voorwendsel om een militair overwicht van de VS te verkrijgen, een overwicht dat wegens het moeilijk te voorspellen, erratische gedrag van de Amerikaanse regering zeer gevaarlijke consequenties zou kunnen krijgen.

Wij zijn op dit rapport wat dieper ingegaan omdat het vraagstuk: Hoe ziet men in de Sovjet-Unie de Verenigde Staten? — en wij zouden daaraan willen toevoegen: ook andere landen — steeds meer in de belangstelling is komen te staan. Zo verscheen in 1978 van de hand van Morton Schwartz een boek, dat dezelfde titel draagt als het hierboven geciteerde rapport [2]. Schwartz is van oordeel dat het beeld, dat vooral zij die in de Sovjet-Unie het beleid bepalen en zij die aan deze personen informatie verschaffen, van de VS hebben, in het Westen nog onvoldoende wordt onderkend. Toch is deze kennis noodzakelijk omdat daarmee beter kan worden begrepen hoe en waarom bepaalde beslissingen in de USSR worden genomen. Dat betere begrip kan dan het Westen weer in staat stellen tot betere relaties met de Russen te komen. Schwartz beredeneert zeer uitvoerig en goed gedocumenteerd hoe de oppervlakkige denkbeelden die ten tijde van Stalin de overhand hadden, zijn vervangen door „considerably more perceptive assessments”. Hij verwijst in dat verband vooral naar de publikaties van Georgi Arbatov, de directeur van het Sovjetrussische USA-instituut. Deze heeft o.m. zijn Russische collega's verweten dat zij in het verleden „masked their own dogmatism, laziness of thought or simply lack of knowledge with lofty ideological considerations” (geciteerd door Schwartz [2], blz. 156). Arbatov is dan ook van oordeel dat de anticommunistische gevoelens in het Westen gedeeltelijk verklaarbaar zijn als reactie op het in de Sovjet-

Unie bestaande dogmatisme. Schwartz meent trouwens te hebben opgemerkt, dat de Sovjetrussische „amerikanisti” zich in het algemeen meer ervan bewust zijn geworden dat „the image of the USSR held in the United States (. . .) is directly affected by Soviet behavior” ([2] blz. 144).

Uit het voorgaande blijkt hoe gecompliceerd de materie is en hoe gemakkelijk onjuiste beeldvorming kan ontstaan. Immers: allereerst dient de Sovjetrussische onderzoeker kennis te nemen van de gebeurtenissen en feiten in de VS die hij wenst te analyseren. Onmiddellijk rijst dan de vraag of deze — veelal op afstand verworven — kennis objectief juist is. Men behoeft daarbij slechts te bedenken hoe moeilijk het voor een Nederlander reeds is zich omtrent bepaalde Nederlandse problemen een volledig beeld te verschaffen. Nemen wij aan dat de „feiten” voldoende bekend zijn geworden en niet al tijdens de overdracht, de transmissie, te veel zijn vervaamd, dan zal een wetenschappelijke analyse moeten plaatsvinden. Daarbij zal moeten worden uitgegaan van een denkmodel waaraan de verzamelde feiten kunnen worden getoetst. In de Sovjet-Unie zal dat denkmodel ideologisch, d.w.z. marxistisch-leninistisch zijn gekleurd. Een extra moeilijkheid daarbij vormt de omstandigheid dat vergelijkingsmateriaal met de Sovjetrussische situatie vaak ontbreekt, eenvoudigweg omdat de Russische onderzoeker niet in staat wordt gesteld dat materiaal in eigen land te verwerven. Het duidelijkste spreekt dat bij de analyse van militaire vraagstukken, omdat de geheimhouding in de Sovjet-Unie erg ver gaat. Het is dan ook niet ongewoon dat een wetenschappelijke medewerker in de Sovjet-Unie wél uitstekend is geïnformeerd over ontwikkelingen in het Westen, maar nagenoeg onwetend is van wat zich op dat gebied in zijn eigen land afspeelt. Het reeds genoemde USICA-rapport wijst in dat verband op het systeem van gelaagde informatieverspreiding: naarmate men dichterbij de top zit, ontvangt men meer informatie; maar zelfs hooggeplaatste personen in de Sovjetrussische hiërarchie weten vaak niet wat buiten hun eigen vakgebied plaatsvindt.

Het blijkt nu dat zich bij de analyse meer vragen voordoen dan met het bestaande ideologische model kunnen worden beantwoord. Men zou mogen verwachten dat dit op de duur zal leiden tot het construeren van een nieuw model, waarmee de resterende vragen wél kunnen worden beantwoord en een beter beeld van de werkelijkheid kan worden verkregen. Dat proces is uitvoer-

rig beschreven door Thomas Kuhn in diens boek „Structure of scientific revolutions” (2e dr., Chicago (1970)). In de Sovjet-Unie geschiedt zulks evenwel niet. De ideologie pretendeert het enig juiste antwoord op alle vragen te kunnen geven. De ideologie kan niet worden gewijzigd; zij doet als Procrustus en tracht alles naar haar eigen maten te voegen. Het gevolg is dat de Russische onderzoekers in verwarring geraken en het probleem uit de weg gaan. Het USICA-memorandum merkt dan ook op: „They virtually stopped raising and debating new questions about the U.S. Old stereotypes and clichés from earlier years tended to emerge”.

Men kan zich daarom afvragen of Morton Schwartz gelijk heeft, wanneer hij suggereert dat in de Sovjet-Unie geleidelijk een realistischer beeld van de VS aan het groeien is. Men zou het in elk geval niet zeggen, wanneer men een recent werk van Nikolai V. Sivachev en Nikolai N. Yakovlev ter hand neemt [3]. Beiden zijn historici, gespecialiseerd in de hedendaagse Amerikaanse geschiedenis. Hun boek kan worden geacht de goedkeuring van de Sovjetrussische autoriteiten te hebben, want het is blijkens het voorwoord „reviewed by the Academic Council of the History Department of the University of Moscow”. Zij beschrijven de ontwikkeling in de verhouding tussen Rusland en Amerika sinds 1776, en meer in het bijzonder die van de laatste veertig jaren. Daarbij komen zij tot een aantal dogmatische uitspraken die het optimisme van Schwartz lozenstraffen, en zij steunen daarbij op officiële Russische documenten („Dokumenti Vneshnei Politiki SSSR”). Zo wordt bijvoorbeeld de bijdrage van de VS aan de Tweede Wereldoorlog gebagatelliseerd, en wordt de vreedzame afloop van de Cubaanse raketten crisis in 1961 geheel toegeschreven aan het vredelievende optreden van de Sovjet-Unie. Toch zou het onzes inziens te eenvoudig zijn dat gebrek aan objectiviteit zonder meer de auteurs te verwijten: in hoeverre mochten zij westers bronnenmateriaal verwerken en in welke mate is de Sovjetrussische censuur mede verantwoordelijk voor de vertekening van de feiten? Zeker is dat een boek als het onderhavige, dat is bedoeld voor een Amerikaans publiek, bij de lezers geen hoge dunk zal nalaten van de Sovjetrussische wetenschappelijke kennis omtrent de VS. Het bevestigt eerder de uitspraak dat „old stereotypes” weer te voorschijn komen.

Na de kennisverwerving en de kennisverwerking

zijn wij hiermee gekomen aan de derde vraag die in dit perceptievraagstuk een rol speelt, namelijk hoe de in de Sovjet-Unie bestaande denkbeelden in woord en geschrift naar het Westen worden uitgestraald en hoe de ontvangers deze woorden en beelden interpreteren. Wij wezen reeds op deze moeilijkheid met betrekking tot de waardebeoordeling van het USICA-onderzoek. Ook Schwartz, evenals anderen, wijst erop dat de percepties en de beelden die men in de Sovjet-Unie bezit, zeer zorgvuldig moeten worden bestudeerd teneinde te voorkomen dat ook dezerzijds genoeg wordt genomen met stereotypen. Maar zelfs dan weet men niet steeds waaraan men toe is, getuige een door Schwartz aangehaalde opmerking van de politieke commentator van *Izvestija*, Alexander Bovin, dat „The verbal expression of policy can play a dual role: it either reflects real political interests and intentions, or, conversely, is called upon to conceal these interests and intentions” (blz. 6). De Russen maken het ons inderdaad niet gemakkelijk. Zij hanteren afwijkende begrippen, zoals o.a. door drs. W. van den Bercken in enkele artikelen in de *Internationale Spectator* werd aangetoond [4]; zij geven in onze ogen vaak blijk van een discrepantie tussen hun woorden en hun daden en stellen zich niet of nauwelijks open voor onderzoek van buitenaf. Daarbij komt dat voor zeer velen de Russische taal een gesloten boek is, zodat men is aangewezen op vertalingen en dus op informatie uit de tweede hand (waarmee overigens niets ten nadele van de vele bonafide vertalers wil gezegd zijn).

Men moet bij dat alles trouwens bedenken dat ook aan Westerse zijde vertekening plaatsvindt, en dat bijvoorbeeld voor 1940 in de VS van een serieuze bestudering van de Sovjet-Unie geen sprake was. (Dat verschijnsel beperkte zich overigens niet tot de VS; hoe was het in Nederland gesteld met de kennis van de Sovjet-Unie?) Dat verwijt ontmoet men aan Sovjetrussische zijde nog. De USICA-studie bijvoorbeeld wijst erop dat men in de Sovjet-Unie wél opkijkt naar de materiële welvaart van het Westen, maar bepaald niet naar de Amerikaanse cultuur die men inferieur acht aan de eigen, eeuwenoude cultuur, waarop men buitengewoon trots is. Men is dan ook teleurgesteld, omdat men meent dat de Amerikanen daarvoor geen belangstelling tonen: „They appear disappointed when Americans, especially officials, seem either uninterested or ill-informed about Soviet culture and history”, te meer omdat men achter de ongeïnteresseerdheid een

antipathie of zelfs vijandigheid meent te bespeuren.

Wellicht dat het verwijt omtrent de vijandigheid (wij zouden liever zeggen: het wantrouwen) gerechtvaardigd is, maar er moet toch op worden gewezen dat in het Westen vele sovjetologen pogen het bestaande beeld van de Sovjet-Unie te verruimen en te verbeteren. Zo heeft het „Committee on East-West Accord” een verzameling opstellen het licht doen zien [5], waarin vooral de noodzaak wordt beklemtoond de wijzigingen in de Sovjetrussische maatschappij in ons beeld van de Sovjet-Unie te verwerken. Hoe de Senaat van de VS tegen een aantal aspecten van de Russisch-Amerikaanse verhoudingen aankijkt, blijkt voorts uit een door het „Committee on Foreign Relations” van de Senaat uitgegeven studie [6], die behalve de Sovjetrussische visie op een aantal onderwerpen ook laat zien hoe de VS terzake hebben gereageerd. De moeilijkheid blijft evenwel, dat geen eenstemmigheid bestaat over de volledigheid en de betrouwbaarheid van de Sovjetrussische bronnen, en dat de interpretatie van hetgeen in die bronnen te vinden is van onderzoeker tot onderzoeker verschilt.

Toch is men het wel erover eens dat een zorgvuldig onderzoek van hetgeen in Rusland wordt gezegd en geschreven ons kan helpen te geraken tot een beter en betrouwbaarder beeld van hetgeen daar leeft.

Het grootste gevaar echter, dat zowel de Russische amerikanoloog als de Westerse sovjetoloog bedreigt – en in het verleden maar al te vaak tot verkeerde beoordelingen heeft geleid – is de tendens alles te beschouwen en te evalueren van het eigen standpunt uit: het zg. ethnocentrisme. Deze term werd voor de eerste maal gebruikt in 1906 door W. G. Sumner [7] in de betekenis van een beschouwing van de dingen met de eigen groep als middelpunt, waaraan alle andere groepen worden afgemeten. Een dergelijke werkwijze houdt in dat men zich volledig met de eigen groep identificeert, dat de eigen cultuur verre verheven wordt geacht boven andere cultuurpatronen en dat feiten en gebeurtenissen worden afgewogen tegen de eigen interesse(n).

Versillende auteurs hebben zich sinds 1906 met het vraagstuk van het ethnocentrisme bezig gehouden; het recentste werk is dat van professor Ken Booth, die zich in het bijzonder wijdt aan de relaties tussen ethnocentrisme en strategische theorieën [8]. Booth zelf omschrijft zijn studie als een „consciousness-raising exercise”; hij tracht

aan te geven hoe en waarom de „strategic community” in het verleden niet erin is geslaagd tot juiste analyses te komen. Terecht is hij van oordeel dat culturele vertekeningen de grens tussen werkelijkheid en verbeelding doen vervagen: de realiteit van onze strategische wereld is onverbreeklijk verbonden met de wijze waarop wij die wereld hebben geschapen. Ethnocentrisme is daarbij de voornaamste fout; het is van een gevoel uitgegroeid tot een onjuiste methodologie in de sociale wetenschappen, namelijk „the tendency to assess aspects of other cultures in terms of one’s own culture, and thus (...) to apply in a biased and improper fashion the standards and values of one’s own culture in the study and analysis of other cultures” (blz. 15). Daardoor ontstaat een curieus gebrek aan belangstelling voor de werkelijke motieven, die achter het gedrag van de ander schuilgaan. Vooral de professionele „strategist” heeft de neiging zich daaraan schuldig te maken; zoals Booth het uitdrukt: „Strategists need enemies (...) (but) do not worry overmuch what their enemies are actually like” (blz. 25/26).

Op zich zelf is het een goede zaak dat professor Booth de aandacht vestigt op het hier geschetste probleem. De steeds gecompliceerder wordende maatschappij, de toeneming van het aantal vraagstukken in die maatschappij dat om een oplossing vraagt en de daarbij vaak optredende polarisatie maken het dringend gewenst dat men uit de eigen huid in die van de tegenstander kruipt en aldus tracht tot een beter begrip voor elkaars standpunten te komen. Alleen op die wijze zal het mogelijk zijn tot een betere wereld te geraken. Dat geldt niet slechts voor de „professional strategists” van Ken Booth, maar voor iedereen.

Het is daarom jammer, dat Booth zich lijkt te vergalopperen. In de hoofdstukken 3 en 4, getiteld „Failures in strategy” en „Problems in strategic theorising”, behandelt hij een aantal gevallen waarin het ethnocentrisme van de strategen en politici tot foutieve conclusies heeft geleid. Het is juist in deze hoofdstukken dat Booth zich schuldig maakt aan overdrijving en eenzijdigheid. Natuurlijk zijn en worden in de VS – het land dat vooral door hem onder de loep wordt genomen – fouten gemaakt. Terecht brengt de schrijver die fouten onder onze aandacht. Maar het gaat ons te ver, wanneer de Sovjet-Unie wordt afgeschilderd als een land dat uitsluitend een „defensive build-up” heeft en „has not been exploiting its military strength in the extensive

manner of the United States" (blz. 66/68). Ook is voldoende bekend dat in de Sovjet-Unie het mogelijke gebruik van nucleaire wapens in de militaire doctrine is verwerkt. Hoewel een nucleaire oorlog bepaald niet wordt gewenst, is men wél van oordeel dat een dergelijke oorlog kan worden gestreden en (door de Sovjet-Unie) worden gewonnen. Booth bewondert dat inzicht van de Russische leiders, maar verwijt tegelijkertijd het Westen dat dit de nucleaire bewapening niet langer uitsluitend ziet als afschrikkend-maar-onbruikbaar en zich instelt op een mogelijk gebruik. Daarbij vergeet hij dat de Amerikaanse theorieën moesten worden herzien, *nadat* was gebleken dat de Russen de doctrine van de wederzijds gegarandeerde vernietiging — en mitsdien de onbruikbaarheid van de kernwapens — niet wensten te aanvaarden.

Ook zal men moeten erkennen dat de geostrategische positie van de Sovjet-Unie zodanig is dat de Russische leiders zich terecht zorgen maken om de veiligheid van het land. Bij herhaling werd dat immers blootgesteld aan invallen, en deze invasies — en meer nog de gevolgen daarvan — zijn diep in het geheugen van het Russische volk gegrift. Maar de erkenning van deze zorg om en voor de eigen veiligheid mag ons niet ertoe brengen blind te zijn voor het historische feit dat sinds de troonsbestijging van Iwan I Kalita in 1328 de territoriale macht van de heersers in Moskou voortdurend is toegenomen. De „Sammlung der russischen Erde" is als het ware het Leitmotiv van achtereenvolgende Russische regeringen geweest, die daarin werden gesteund door de kerk. Deze veroveringen waren veelal geïnspireerd door een streven naar macht en door kapitalistische interessen. Niet voor niets staat dan ook in het gedenkteken voor admiraal Nebelkoi in Wladiwostok het inschrift gebeiteld „Waar eens de Russische vlag is gehesen, daar behoort zij niet weer te worden neergehaald". De val van het tsaristische regime heeft in deze ontwikkeling geen wijziging gebracht. Sterker nog, het marxistische universalisme dwingt in feite tot voortzetting van een agressieve politiek, omdat de wereldrevolutie moet worden bevorderd.

Is het dan vreemd wanneer het Westen, in het besef dat de eigen veelkleurige vrijheid beter is dan de rode uniformiteit van de Sovjet-Unie, zich te weer stelt?

Het werk van Booth bevat niettemin vele elementen, die een waardevolle bijdrage vormen tot de studie van de strategie en vooral van de wijze

waarop strategieën tot stand komen. Zo behandelt hij in het zesde hoofdstuk, „Threat assessment", de wijze waarop de evaluaties van een vijandelijke dreiging plaatsvinden. Hij toont daarbij duidelijk aan dat de veelgehoorde uitspraak dat „intentions may change overnight, but capabilities don't" bepaald onjuist is, omdat in vele gevallen de *schatting* (estimate) van de vijandelijke „capabilities" wél „overnight" werd gewijzigd — waardoor dus ook een geheel ander vijandsbeeld ontstond.

Men zou aan dit voorbeeld nog andere kunnen toevoegen, maar dat lijkt overbodig. Alles wijst erop dat in de relaties tussen West en Oost nog een wereld van misverstanden en wanbegrip bestaat. Wil men deze misverstanden uit de weg ruimen, dan moet het ethnocentrisme worden uitgebannen en zal men zich moeten openstellen voor, wat Booth noemt, „cultural relativism".

Wij zouden evenwel daaraan willen toevoegen dat het groeiende begrip voor de ander niet mag leiden tot blindheid, zodat men de ook bij die ander aanwezige fouten en tekortkomingen niet langer ziet (of wenst te zien).

In het Westen is, getuige de vele publikaties die betrekking hebben op de Oost-Westrelatie, de wil om misverstanden uit de weg te ruimen wel aanwezig. Of dezelfde bereidheid — of moeten wij zeggen: mogelijkheid? — ook binnen de Sovjet-Unie bestaat, mag worden betwijfeld. In een van de reeds eerder aangehaalde artikelen van drs. Van den Bercken ([4a], blz. 423) wordt de oorzaak van dat falen glashelder beschreven: „De marxistische filosofie heeft met vele andere filosofierichtingen gemeen dat zij zich zelf als de enig juiste beschouwt. In de Sovjetunie (...) (wordt) de filosofie (...) van enig ware voor haar aanhangers, tot enig geoorloofde voor de hele samenleving, van enig wetenschappelijke tot enig wettige". Zo lang het marxistisch-leninisme het wetenschappelijke denken in de Sovjet-Unie beheerst, kan er geen sprake zijn van het zo noodzakelijke openbreken van systemen en het zoeken naar antwoorden op basis van nieuwe hypothesen. Dit nu is de hardnekkigste en gevaarlijkste vorm van ethnocentrisme, die een bedreiging vormt voor de wereldvrede.

In het voorjaar van 1980 verscheen in het belangrijke Amerikaanse tijdschrift *Foreign Affairs* een lang artikel van de hand van Alexander Solzjenitsin, getiteld „Misconceptions about Russia are a threat to America" [9]. Solzjenitsin, die nu

sinds zes jaren in het Westen vertoeft, is niet zeer geliefd bij het Amerikaanse publiek: hij neemt geen blad voor de mond, is vaak hard in zijn beschuldigingen, ook aan het adres van de VS en lokt bijgevolg nogal eens verontwaardigde reacties uit. Toch is het de moeite waard te lezen wat hij, die de zegeningen van het Sovjetrussische regime aan den lijve heeft moeten ondergaan, ons te zeggen heeft. Hij wijst in zijn artikel o.a. op de distorsie die men in beschouwingen over de Sovjet-Unie aantreft en ook hij is van oordeel dat te weinig belangstelling bestaat voor wat wezenlijk

is in Rusland, namelijk de eeuwenoude cultuur. Maar hij waarschuwt voor het dodelijke gevaar dat het communisme vormt: „It is high time for all starry-eyed dreamers to realize that the nature of communism is one and the same the whole world over (...) Communism will never desist from its efforts to seize the world, be it through direct military conquest, through subversion and terror, or by subtly undermining society from within” (blz. 820). Maar dan ontbreekt ook de wil tot begrip en wordt echte vrede onmogelijk. En dat is een somber vooruitzicht!

Literatuur

1. *Soviet perceptions of the U.S. Results of a surrogate interview project.* (Research memorandum). U.S. International Communication Agency, Washington DC (1980).
2. M. Schwartz — *Soviet perceptions of the United States.* Berkeley/Calif. (1978).
3. N. V. Sivachev en N. N. Yakovlev — *Russia and the United States: U.S.-Soviet relations from the Soviet point of view.* Chicago/Ill. (1979).
4. a. W. van den Bercken — Enkele formele aspecten van de sovjet denk- en betoogtrant. *Int. Spect.* 33 (1979)(7)423.
4. b. W. van den Bercken — Amerikaanse en Russische politieke begrippen. *Int. Spect.* 31(1977)(7)413.
5. F. Warner Neal (red.) — *Détente or debacle: common sense in U.S.-Soviet relations.* New York/NJ (1979).
6. *Perceptions: relations between the United States and the Soviet Union.* US senate, Committee on foreign relations, Washington DC (1978).
7. W. G. Sumner — *Folkways.* Boston (1906).
8. K. Booth — *Strategy and ethnocentrism.* Londen (1979).
9. A. Solzhenitsyn — Misconceptions about Russia are a threat to America. *Foreign Affairs* 58 (1980)(7)797. (Dit artikel is als boekje uitgegeven onder de titel *The mortal danger: how misconceptions about Russia imperil America.* New York/NJ (1980).)

MS
150

Dialectisch militarisme als ontknoping van het marxisme

J. R. Evenhuis

journalist

In 1850 liet Karl Marx zich als volgt uit over een slag mensen dat wij meer dan honderd jaar later opnieuw maar al te goed hebben leren kennen, namelijk zij die met grof geweld van de ene dag op de andere een hele maatschappij menen te kunnen omverwerpen.

Sie werfen sich auf Erfindungen, die revolutionäre Wunder verrichten sollen; Brandbomben Zerstörungsmaschinen von magischer Wirkung, Emeuten, die um so wundertätiger und überraschender wirken sollen, je weniger sie einen rationellen Grund haben. Mit solcher Projektionem beschäftigt, haben sie keinen andern Zweck als den nächsten des Umsturzes der bestehenden Regierung.

Hij schreef dat nog in het blad *Neue Rheinische Zeitung*, dat hij in Keulen had kunnen oprichten omdat in februari 1948 in Parijs een revolutie was uitgebroken die in heel Europa gevolgen had gehad, maar al spoedig leidde tot een grote reactie waaraan ook zijn krant bezweek.

Marx kon met die reactie uiteraard niet sympathiseren. Het jaar 1848 had hem de eerste, en zoals later zou blijken, ook de laatste, kans gegeven een min of meer directe invloed op een revolutionair gebeuren uit te oefenen. Aan de andere kant was zijn teleurstelling over de revolutionairen van 1848 echter wel zó groot dat hij met de felste reactionair kon wedijveren in het ridiculiseren van hun hoofdpersonen en het aan de kaak stellen van de dwaze handelingen waartoe zij zich lieten verleiden. Vooral de intellectueel in Marx voelde zich zwaar beledigd door de menselijke domheid waarvan die revolutionairen blijk hadden gegeven, en in dit opzicht spanden volgens hem de violente „Projektionem“ de kroon. Marx was, anders dan veel van zijn latere volgelingen, nog niet bang om een plebejer een plebejer te noemen. Hij waakte scherp ertegen dat zijn ideale figuur, de proletariër, met een plebejer werd verward. En de revolutie van 1848 was hopeloos mislukt omdat zij meer een opstand van

plebejers dan van proletariërs was geweest. Het grote verschil tussen die twee was volgens Marx dat een proletariër, hoe weinig ontwikkeld ook, voor rede vatbaar was en een plebejer, wat hij ook allemaal mocht hebben geleerd, steeds bereid bleef dat alles aan een waanidee op te offeren.

Nu spreekt het vanzelf dat men in die opvatting van Marx een flinke portie proletariërsromantiek moet verdisconteren, maar in één opzicht heeft zijn scepsis over zulke plebejische opstanden toch wel merkwaardig doorgewerkt. Toen namelijk in de afgelopen jaren „plebejische“ jongeren – in de zin van Marx, voor de rest was hun achtergrond meestal goed-burgerlijk genoeg – weer naar dezelfde middelen grepen om met één slag de maatschappij te veranderen, lieten juist die lagen van de bevolking waarop zij daarbij hun grootste hoop hadden gevestigd – grof uitgedrukt: de arbeidersklasse – het volkomen afweten. Speciaal het terrorisme vond daar geen enkele weerklank. Integendeel, voor een zeker mooipraten van dat verschijnsel moest men eerder in burgerlijke kringen zijn.

Het is in zoverre alleen maar logisch dat die revolutionaire jongerenbeweging van de jaren '70, begonnen met zogenaamd marxistische frasen, zich mettertijd steeds minder op Marx beriep. Het lijkt misschien een paradox, maar het zou heel goed kunnen zijn dat onze burgerlijke maatschappij tegenwoordig haar kracht in de eerste plaats ontleent aan nieuwe burgerlagen, de voormalige proletariërs van Marx, die niet meer zijn te vinden voor allerlei „revoluties“ die graag plebejisch doende activisten van zuiver burgerlijke komaf met hun hulp zouden willen ontketenen.

In elk geval leerde Marx de arbeiders van zijn tijd al dat lang niet elke revolutie goed voor hen was; en dat schijnt zijn effect te hebben gehad.

Friedrich Engels' militaire hobby

Een geheel andere figuur was zijn vriend Frie-

drich Engels. Het paar wordt ons, in de mythologie van het marxisme, voorgesteld als Castor en Pollux; en wat hun persoonlijke onafscheidelijkheid aangaat is die vergelijking wellicht ook juist, al was het vooral de toegeeflijkheid van Engels die de vriendschap overeind hield.

Dat nam echter niet weg dat er tussen beiden grote verschillen bestonden. Een van die verschillen was dat, terwijl Marx na de revolutie van 1848 er niet zo spoedig weer een zag komen waaraan hij zijn steun zou kunnen verlenen – daarom dook hij ook zo diep in de maatschappelijke theorie en daarom schreef hij voortdurend aan *Das Kapital*, het werk dat bij zijn dood nog steeds niet meer dan een torso was – Engels de proletarische revolutie op ieder moment zag komen. Hij heeft haar zeker tienmaal op korte termijn voorspeld. Dat was trouwens ook een van de redenen waarom hij zo graag hoorde dat er ergens in Europa weer eens een oorlog was uitgebroken. Dan raakte hij steeds in een uitermate euforische stemming, enerzijds omdat hij het uur van de proletarische opstand nu veel dichterbij zag komen en anderzijds ook omdat militaire studies zijn grootste hobby waren en elke veldtocht hem welkom was om zich met hart en ziel aan die liefhebberij over te geven. Meestal sloeg hij in zijn evaluaties van de loop van zo'n veldtocht de plank volslagen mis, maar daarover hoeven wij het in dit verband niet te hebben.

Interessanter is dat al degenen die in de afgelopen tien jaar zo frivool met het begrip revolutie zijn omgegaan, zich in feite beter op Engels dan op Marx hadden kunnen beroepen. Maar ja, hun kennis van de dingen die zij op straat zo vlot te berde brachten was bij voorbaat zeer gebrekkig en dus kwam de enige van de twee die min of meer op hun lijn lag daar niet aan te pas.

De Russen maakten althans deze fout niet: zeer onzeker of de revolutie van 1917 wel goed marxistisch was, beriepen zij zich bijzonder graag op Engels vanwege diens bereidheid coups met revoluties te verwarren.

Op 15 november 1857, een tijdstip waarop slechts een fantasee een proletarische revolutie voor de deur kon zien staan, schreef Engels opgewonden aan Marx dat het nu ècht zover is:

1848 sagten wir: jetzt kommt unsere Zeit, und sie kam in a certain sense, diesmal aber kommt sie vollständig, jetzt geht es um den Kopf. Meine Militärstudien werden dadurch sofort praktischer, ich werfe mich unverzüglich auf die bestehende Organisation und Elementartaktik der preussischen,

öster., bayr. und franz. Armeen, und ausserdem nur noch auf Reiten, d.h. Fuchsjagen, was die wahre Schule ist.

Een gedesillusioneerde en ook gepauperiseerde Marx zal van deze vreemde ontboezeming wel het zijne hebben gedacht. Hij geloofde niet zo erg in een proletarische beweging die naar de wapens greep. Alles zou volgens hem meer automatisch, althans meer wetenschappelijk, in zijn werk gaan. Hoe dat ook zij, hij liet zijn vriend gaarne diens hobby en in de familiekring werd Engels, niet helemaal zonder spot, als „der General” aangeduid.

Toch was Engels met de militaire associaties die de sociale strijd bij hem opriep aardig representatief voor de leiders van de 19e-eeuwse arbeidersbeweging, en wel juist voor hen die ook nu nog, in zich gaarne naar Marx noemende staten, als de beste voormannen van het toenmalige proletariaat worden beschouwd.

Marxisme of militarisme?

Hoe komt het bijvoorbeeld (een kardinale vraag, die nooit goed aan de orde is gesteld!) dat wat tegenwoordig nog marxisme heet – in een zin die miljoenen mensen aangaat en niet slechts enkele theoretici die nogal academisch over de ideeën van Karl Marx van gedachten blijven wisselen – vrijwel identiek is geworden met een uitermate militaristisch getinte staatspraktijk?

De rollen zijn in dat opzicht volkomen omgekeerd. Of men nu naar Rusland kijkt, naar China (onder Mao) of naar Cuba, naar Zuidoost-Azië of naar Afrika, overal is het leven juist daar onverbiddelijk op militaire leest geschoeid waar het marxisme aan de macht heet te zijn gekomen. Alles wat voorheen in burgerlijke maatschappijen werd gezien als „onbehoorlijke invloed van militaire instanties op de aard van de samenleving”, met inbegrip van het daarvoor spreekwoordelijke Pruisen, kan daarbij vergeleken als het toonbeeld van een pluralistische opbouw van de staat aandoen. Bovendien hebben die, zogenaamd antimilitaristische, nieuwe modelstaten in de korte tijd van hun bestaan tot nu toe, buiten hun grenzen militaire interventies ondernomen in een mate die er vroeger nauwelijks in zat omdat daartegen een stroom van binnenlandse kritiek zou zijn losgebroken, zelfs in eertijds gerenommeerde militaristische staten. Tot voor kort was er immers geen enkele als militaristisch bestempelde samenleving waar niet ten minste een

publieke opinie bestond die zich in voorkomende gevallen terdege kon roeren. Maar met hun fnuikende optreden in alle sectoren van het bestaan hebben die neomilitaristische staten van onze tijd niet alleen aan alle andere verworvenheden van de kostbare, voor uitbreiding nog steeds vatbare, vrijheid een radicaal einde gemaakt, maar ook de vrije meningsuiting van de publieke opinie genuilkorfd.

De balk en de splinter

Het wordt dus hoog tijd onze opvattingen over militarisme, een meestal klakkeloos doorgegeven gevoelscomplex, te herzien. Het is een van die totaal verouderde sjibbolets, die nu speciaal ook worden verkondigd van allerlei academische katheders of kerkelijke preekstoelen waar het tot de goede toon is gaan behoren de balk in het oog van de ander — i.c. die overgemilitariseerde marxistisch-totalitaire staten — liefst te verkleinen tot een splinter en, vice versa, in het eigen oog de balk te zien.

Zou het werkelijk weer alleen een falend Westen zijn geweest dat anderen op verkeerde gedachten heeft gebracht, in dit geval met zijn „militarisme”? Deze moralistische gemakzucht is in elk geval hoogst onhistorisch, want de opvallende voorkeur van de huidige marxisten voor militaire gezichtspunten is niet bepaald uit de lucht komen vallen, en evenmin alleen maar een reactie op het militaristische gedrag van anderen. Daaraan is een lange traditie voorafgegaan. Marxistisch of niet, de arbeidersbeweging is sinds haar vroegste stadia geleid door mensen die bij voorkeur militaire termen hebben gebruikt om haar wezen uit te drukken, zoals bijna elk strijdlid kan bewijzen; en het merkwaardige is dat Karl Marx daaraan naar verhouding nog het minst heeft meegedaan!

Voor de rest kon het bij de organisatie van proletarische massapartijen, in metaforische maar allengs ook steeds meer in reële zin, niet militaristisch genoeg toegaan. Engels was een bijzonder geval. Hij wist inderdaad van de militaire verhoudingen in zijn tijd het een en ander af. Maar hij was in zoverre geen uitzondering in die zin dat, al net als hij, níet-proletarische leiders van het proletariaat zichzelf graag beschouwden als een soort officieren, die hun soldaten — de arbeiders — in de (sociale) strijd moesten werpen en dat ook nogal consequent deden. Vandaar menige „verloren slag”. Zij hadden de krachtsverhoudingen niet goed geschat, waren echter zo ervan

vervuld dat zij anderen in de straten konden laten vechten dat zij de ene „mobilisatie” op de andere lieten volgen. En vielen daarbij doden, dan nam het eerbetoon meestal ook precies dezelfde aspecten aan als het eerbetoon aan gevallen soldaten in een echte oorlog.

Marx, dat moet van hem worden gezegd, voelde niets voor dat „oorlogje spelen”. Het proletariaat was hem, om zo te zeggen, daarvoor te kostbaar. En nóg meer dan tegen dat oorlogje spelen had hij een antipathie tegen de guerrillamethoden van hen die zonder achterban aan de slag, en in de slag, gingen.

Marx verloochend

Hoe ziet nu echter de werkelijkheid eruit in staten die naar Marx willen heten? Robert G. Wesson heeft daaraan in 1974, in *Survey*, een interessante studie gewijd en, omdat er sindsdien aan die toestand niets is gewijzigd, volgen hier enkele kenschetsende citaten.

Eerst Rusland:

Despite some 'democratic' forms, the Communist Party is much like an army, whose line officers are entitled 'secretaries'. The vocabulary of Soviet politics has been to a surprising extent military, with 'vanguard fighters' leading the class struggle, 'marching at the head of the movement', 'shock workers' taking objectives, 'launching an offensive' or 'mobilizing reserves', 'heroes of labour' winning 'the battle of the harvest' through 'battle-readiness' etc. Correspondingly, the world scene is depicted, even in times of relative détente, as an arena of relentless struggle between the forces of dark and light. Uniforms are mandatory for numerous occupations, and there are formal ranks everywhere. Moral incentives are preferred to purely material ones; in no other land are there so many orders, medals, ribbons, citations, banners of honour, etc. The Soviet Union has also probably seen more glorification of things military, if not of war itself, than any other major state of modern times except Nazi Germany and fascist Italy.

In de tweede grote, zogenaamd op het marxisme gemodelleerde, staat China was het, ondanks ideologische geschillen die in een meer imaginair sfeer werden uitgevochten, in de praktijk van de „reëel existierendé” politieke verhoudingen in wezen precies zo:

Prior to 1949, the army and Party were almost indistinguishable. The People's Daily, 1 July 1950,

pointed out that about a million Party members lived on rations without pay. 'In other words, they have led a life of strict military communism', making them 'the most outstanding members of the working class'. Civilian rule was fairly effective by 1954, but after 1960 the People's Liberation Army was apparently more effective in propaganda than civilian agencies. In the Cultural Revolution, Chairman Mao called upon all to 'learn from the PLA', the mainstay of communist purity when the Party itself was found 'revisionist'. For a time, the army practically took the place of the dismantled Party as the chief agency of order and unity. The rebuilt Party became representative mostly of the military; in 1969, nearly half of the Central Committee and over half the Politburo wore military uniform. According to Mao, 'The Chinese Red Army is an armed body for carrying out political tasks of the revolution'. But his best aphorism is: 'Political power grows out of the barrel of a gun'.

In de rest van de wereld heeft men over deze feiten veelal de schouders opgehaald, als een betreurenswaard maar klaarblijkelijk typisch fenomeen van marxisten die aan de macht waren gekomen. Men was zelfs tot op grote hoogte bereid dat militarisme goed te praten omdat het deze keer, zoals men dacht, in een „linkse” context optrad: dan veranderde alles. Als Hitler zijn SA had, die woest tekeerging, kon dat slechts worden veroordeeld. Maar wanneer Lenin en Mao hun Rode Gardes inzetten, die een minstens zo harde terreur uitoefenden, diende dat op de een of andere manier een lofwaardig doel. De eigen ideologie bepaalde wezenlijk de fenomenologie van iets dat zijn evidentie in zichzelf droeg, en die was dat de proletarische beweging allang militaristische ambities koesterde voordat zij ergens aan de macht kwam en die ambities de vrije teugel kon laten.

Nemen wij bijvoorbeeld een figuur als Auguste Blanqui (1805-1881), die het Franse socialisme sterk heeft beïnvloed en op wiens activistische voorbeeld ook Lenin zich gaarne beriep om marxisten tot daden aan te sporen. Maar níét omdat Blanqui en Marx nu zo goed te verenigen waren; eerder omdat Lenin te ongeduldig was om een orthodoxe marxist te kunnen zijn, en omdat hem in zijn ongeduld die nauwelijks marxistisch denkende Blanqui veel beter van pas kwam.

Blanqui nu had zijn aanhang volkomen militair georganiseerd. Het „Befehl ist Befehl” gold er absoluut, mede omdat Blanqui meestal in een Franse gevangenis zat en van daaruit de activi-

teiten bepaalde. De gewapende strijd was daarbij inbegrepen. Typerend voor de verhoudingen onder de blanquisten was vooral wat er gebeurde als de leider uit de gevangenis werd ontslagen. Discussie vond dan in een zeer kleine kring plaats. Aan de andere kant wilde Blanqui echter wel graag weten hoe zijn partij intussen numeriek gesproken erbij stond, en zo werd er voor hem iets georganiseerd wat men alleen maar als een wapenschouw kan betitelen. Dan gaf hij zijn „adjutant” Granger opdracht al zijn aanhangers te laten opdraven en hen op een geschikte plaats in Parijs voor hem te laten paraderen. En iedere blanquist kwam opdagen. Om de leider weer eens te zien? Niet eens; want zoals zij blindelings zijn bevelen hadden opgevolgd, zo maakte Blanqui er een principe van dat zij ook niet nieuwsgierig naar zijn persoon mochten zijn. Hij hield zich op de achtergrond. Na de parade wist eigenlijk nog niemand wie Blanqui was.

Blanqui ging gewapend van huis weg, zei zijn zusters adieu en posteerde zich ergens aan de Champs-Élysées. Daar zou het defilé plaatshebben dat hij met Granger had uitgemaakt. De mannen zouden daar in de pas en in regelmatige formaties voorbijtrekken aan een generaal die zij niet kenden, aangevoerd door enkele sous-chefs die hem wel kenden en hem zo de troepen konden laten monstereen. Niemand vermoedde iets van de revue die hier werd georganiseerd. In de menigte die toekeek, net als Blanqui, tegen een boom geleund, zelf ook toekeek, kwamen de vrienden aanmarcheren en passeerden zij, zwiingend, onder het gemompel dat van tijd tot tijd door kreten werd onderbroken.

Aldus de beschrijving door een ooggetuige.

Men zou geneigd kunnen zijn over die nabootsing van de militaire bevelsstructuren in de proletarische beweging van de 19e eeuw gekscherend te doen en niet al te veel daarachter te zoeken: een rare hebbelijkheid van deze of gene, helemaal niet typisch voor de beweging als zodanig. Maar het is wel interessant dat de arbeidersleider die ten slotte alle andere arbeidersleiders de loef zou afsteken, Lenin, zijn tactiek aan Blanqui heeft ontleend (Marx kon hem daarover weinig vertellen). Dat duidt dus erop dat ook het element gehoorzaamheid, simpele gehoorzaamheid aan de bevelen die van boven kwamen, in de arbeidersbeweging sterk verbreid moet zijn geweest. Want zonder dat zou het moeilijk tot die merkwaardige, onweersproken bevelsstructuren zijn gekomen.

Barricaden en revoluties à l'improviste

Er bestaat trouwens een zeer frappant voorbeeld van een blanquist die later de onproletarische weg insloeg en inzake harde tucht, oorlogvoeren tot het bittere einde en offerzin zijn stempel wist te zetten op een van die nationale legers waarop de proletarische beweging zo gebeten was. Legeleiders in de conventionele zin zouden met hem de verrassende ervaring opdoen dat hij met soldaten nog heel wat onverbiddelijker kon omgaan dan zij voor mogelijk hadden gehouden. „Manschappen opofferen” vormde een gezichtspunt dat hij als geen ander in de militaire discussie durfde werpen. Die man was Georges Clémenceau, „le tigre”, zoals men deze felle man heeft genoemd. Men weet dat hij de poilu's genadeloos in de nek zat, ook ten koste van mouterijen in het Franse leger die weer even genadeloos werden onderdrukt. Wat meestal niet wordt bedacht, is dat Clémenceau, om zo te zeggen een Lenintype dat zich nog in Frans patriotisme kon uitleven, door de school van Blanqui is gegaan die zijn grote mentor is geweest.

Misschien was Clémenceau ook de aangewezen man om de Fransen in de loopgraven te doen standhouden, want Blanqui had slechts geleefd voor één revolutionair doel, de strijd op de barricaden. In Parijs kon van de Julirevolutie in 1830 tot en met de Commune van 1871 geen barricade worden opgericht of op de een of andere manier stak Blanqui erachter. Die zo lang mogelijk door revolutionairen bemand te houden was een hele taak, soms geen kleinere taak dan in de Eerste Wereldoorlog de Franse loopgraven bezet te houden. Tijdens de Julirevolutie verrezen in de straten van Parijs ten minste vierduizend barricaden, en tijdens de Commune was het nog erger.

Het proletariaat werd in de 19e eeuw danig gecommandeerd, en dat was nu juist wat Karl Marx tegen types als Blanqui had. Zij verbruikten volgens hem de revolutie die hemzelf voorzweefde en die veel, veel later eerst kon plaatshebben, als „de voorwaarden waren vervuld”. Men kon geen revolutie „voor de vuist weg” maken, zoals hij steeds weer herhaalde. Hij zou dat zonder enige twijfel ook nog hebben herhaald wanneer hij in Rusland Lenin zijn meer blanquistische dan marxistische staatsgreep had kunnen zien uitvoeren. Daaraan zou dan weliswaar de benaming marxistisch-leninistisch worden gegeven, met een juxtapositie die in wezen een contradictie is. Maar is ook de Oktoberrevolutie

nadien in de latere Russische geschiedenis niet ondergegaan, net zoals al die revoluties van de 19e-eeuwse Franse barricadenbouwers nauwelijks zoden aan de dijk hebben gezet?

Het heet nog steeds dat Lenins revolutie is gelukt. Hij was daarvan, voor zover hij marxist was, zelf niet zo zeker. Daarom was voor hem een andere revolutie, in een meer kapitalistisch land dan Rusland dat in 1917 was, ook zo urgent. De voorwaarden waren dan beter vervuld.

Vandaar zijn hardnekkige streven in Duitsland een revolutie te bewerkstelligen, wat hij echter weer op zijn typisch blanquistische manier trachtte te doen zodat het op een zware mislukking uitliep. In 1921 telde de Duitse communistische partij (KPD) zo'n 500.000 leden. Een van de intelligentste leiders die die partij ooit heeft gehad, Paul Levi, was er in de Duitse context heel wat mee van plan. Maar de Komintern, dus Lenin, bemoeide zich ermee. Er diende met die vele mensen — 500.000 leden betekenden miljoenen „soldaten” — onmiddellijk een aanval op de Duitse staat te worden ingezet. En dat geschiedde in maart 1921.

De aanval werd prompt afgeslagen. Bijna overal waar de communisten de fabrieken — hun eerste doel — trachtten te bezetten, werden zij door de arbeiders weer daaruit verdreven. Levi had het voorspeld, maar Lenin had het beter willen weten. Het werd een débâcle voor hem. Maar in dit geval kon Lenin zich achter anderen verstoppen (de scherper ziende Levi ging natuurlijk de laan uit), en de opkomende mythe van de onfeilbare revolutionair hoefde dus nog geen gevaar te lopen.

Onverbloemd militarisme

Zo stuit men in de proletarische beweging van de 19e en 20e eeuw overal op het verschijnsel van dat vreemde gecommandeerd over andere mensen, of dat nu kleine coterietjes, groepen samenzweerders, politieke partijen of massaorganisaties zijn. De tendens was al in volle gang voordat „militarisme” een scheldwoord werd om de burgerlijke tegenstander te treffen, juist ook in de mond van deze zich zo militaristisch gedragende proletarische leiders.

Het moet overigens opvallen hoe graag zij zich rechtstreeks op militaire voorbeelden oriënteerden. Of bijvoorbeeld Lenin Marx goed heeft gelezen is de grote vraag. In elk geval stond hem niet erg aan wat hij daar vond. Maar een feit is dat hij von Clausewitz heeft geëxcerpeerd alsof

zijn bestaan in de eerste plaats afhang van het toepassen van diens voorschriften op politiek terrein. Trotzki kwam pas waarlijk in zijn element toen hij het Rode Leger mocht organiseren. Zijn grote held bleek Lazare Carnot te zijn, de meest militaire van de Franse revolutionaire leiders. Mao kwam aan het eind van zijn leven ook meer met Napoleon dan met Marx aanzetten, ten minste in kleinere kring, speciaal tegenover bezoekers uit het Westen; die gingen naar huis met de gedachte dat Napoleon een bepaald obsederende aantrekking op hem moest hebben uitgeoefend. Met Giap, de Vietnamese aanvoerder, was het trouwens niet anders, en ook dat werd pas duidelijk toen hij genoeg successen had behaald om niet alles meer op de onverzettelijke ideologie van de zijnen te hoeven gooien, wat de voorkeur verdiende zolang de westerse intellectuelen nog moesten worden ingepalmd.

Over een vijfde voormalige proletarische held, Fidel Castro, kan men tegenwoordig ook al niet anders spreken dan over een figuur met een sterke preferentie voor een militaire aanpak van politieke vraagstukken, die er van jongsaf al schijnt te zijn geweest. In *Encounter* van oktober 1978 wijdde Hugh Thomas een artikel aan Cuba's „martialle apotheose”. Hij schrijft:

This régime seems to have been more than anything the first fascist Left régime — by which I mean that it is a régime with totalitarian leftwing goals established and sustained by methods of fascism. Perhaps we should have realised as much when people who knew Castro in his days as a student recalled that he took a marked copy of Mein Kampf about with him, and others remembered that he had José Antonio Primo de Rivera's works in the Sierra Maestra.

Eén beslissende vraag blijft over: waar hebben zoveel prominente leiders van de arbeidersbeweging in de 19e en 20e eeuw die onmiskenbare militaristische inslag vandaan? Want men kan zich van dit probleem, dat nu in marxistisch-totalitaire staten in de absurdeste vormen zijn voortzetting in een militarisering van de maatschappij heeft gevonden, natuurlijk niet eenvoudig afmaken door van imitatie dwang te gewagen en daarmee de schuld van dit alles weer voor de deur van het „eigen militarisme” te deponeren.

Die zaak gaat dieper, en was trouwens al actueel voordat aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog de bewapeningswedloop van de toenmalige Europese grote mogendheden zo sinister werd dat men daarvoor een woord moest vinden

dat sindsdien zijn lelijke klank niet meer is kwijtgeraakt en dat door de Sovjetpropaganda nog steeds zo massief wordt gebruikt.

Lang voordat er van de moderne propaganda sprake was, had Nietzsche al een zeker idee van haar werkelijkheid. De machthebber van de toekomst, zo formuleerde hij het eens, is hij die „neue Sprachregelungen durchzusetzen vermag”.

Men zou het een vorm van verbaal geweld kunnen noemen. Aan woorden wordt een bepaalde betekenis gegeven, zij worden in die zin steeds herhaald, en verder komt het nog slechts erop aan in hoeverre de mensen zich nog blijven herinneren wat de oorspronkelijke inhoud van die woorden was.

Dat verbale geweld, waarbij de een de ander de betekenis van een woord wil voorschrijven, is er op de een of andere manier natuurlijk altijd geweest. Het is een vorm van macht over de wereld ten koste van de anderen. Maar het heeft vooral in onze tijd een breed terrein tot zijn beschikking gekregen omdat allerlei neologismen zo'n opgang hebben gemaakt. Zulke termen hebben zich niet goed weten in te burgeren, en de weerstandskracht van een gezonde, gevestigde betekenis laat dan te wensen over. Zo worden zulke neologismen vaak vogelvrij. Iedereen kan erin stoppen wat hij wil.

Dit onzekere lot ondergaan bij uitstek al die woorden op isme waaraan wij sinds de vorige eeuw zijn blijven vastzitten. Zij zijn uitermate vatbaar voor verbaal geweld en dus de voor de hand liggende slachtoffers van de massapropaganda. Het is niet voor niets dat de Sovjetrussische propaganda zich zo graag bedient van woorden op isme: daarmee kan men de mensen het gemakkelijkst in verwarring brengen, en om geestelijke desoriëntatie is het die propaganda in de eerste plaats te doen.

Nemen wij slechts het militarisme, een van die termen die in het „keizerrijk van woorden”, zoals iemand omstreeks 1917 de Sovjet-Unie beschreef toen zij het inderdaad nog hoofdzakelijk van propaganda naar binnen en naar buiten moest hebben, steeds bijzonder hoog genoteerd hebben gestaan. Een ieder die zich onder dat begrip militarisme nog iets concreets zou willen voorstellen, zou moeten toegeven dat, om het maar zacht uit te drukken, dat militarisme nu zeer karakteristiek voor de Sovjet-Unie is. Maar als zodanig zal zij zichzelf nooit willen zien nadat zij al te lang haar tegenstanders, de zogenaamd kapitalistische staten, voor militaristisch heeft

uitgemaakt. Die worden dus verder beschreven in de propagandistische termen die zij altijd daarvoor heeft gebruikt, zonder dat de propagandisten goed (willen) merken dat wat zij beschrijven eerder bij hen thuis is aan te treffen.

In de derde druk van een in de DDR verbreid *Kleines politisches Wörterbuch* (Oost-Berlijn, 1978) lezen wij bijvoorbeeld onder „Militarismus” onder andere het volgende:

Der Militarismus zwingt der Gesellschaft ein System materieller und ideologischer Gewalt auf, er bedeutet ausgeprägten Antihumanismus und Antidemokratismus. Er fördert in hohem Masse die Kriegsgefahr.

De Sovjets zijn daarmee niét bedoeld. Voor wat zij op dit gebied voorstellen wordt men verwezen naar een ander artikel, „Antimilitarismus”.

Dat nu is verbaal geweld. En aangezien mensen die onder geweld standvastig blijven tot de uitzonderingen behoren, moet men ook niet denken dat de effecten van zulk verbaal geweld beperkt blijven tot de wereld waarvoor het in de eerste plaats is bedoeld. Gaat men namelijk na wat búiten de Sovjetrussische wereld over militarisme wordt gedacht, dan ontmoet men eerder de idee dat het verschijnsel typisch is voor het een of andere westerse land dan dat men het juist voor de Sovjet-Unie kenmerkend acht. In die nu zo pluralistisch opgebouwde westerse landen zelf wemelt het nog van de mensen die niets van dat pluralisme hebben begrepen en overal militaristen aan het werk zien. Zij zijn blijven stilstaan bij een verouderd geraakt begrip van deze zaak.

Historische parallel

Er is al eens eerder iets van dien aard vertoond. En wel in een ander land dat een revolutie had meegemaakt en dat de ideologie van die revolutie bijzonder goed wist te exporteren naar andere landen, maar ten slotte in de eerste plaats een militaire uitdaging voor de rest van Europa vormde. Dat land was het Frankrijk van na 1789.

Men kan om diverse redenen de Franse revolutie bewonderen. In die revolutie is inderdaad van een emancipatie sprake geweest. Alleen is daarvoor in de plaats vrijwel direct een nieuwe horigheid gekomen, eerst aan een ideologie die absoluut moest worden en vervolgens aan het eerste penetrante militarisme dat de moderne wereld heeft gekend. Zowel het ene als het andere pleegt door de bewonderaars tot op de dag van vandaag te worden weggedrukt als niet wezenlijk voor het

bewonderde fenomeen. Zij begaan daarmee echter dezelfde fout als die brave marxisten die nu nog vasthouden aan hun ideaalbeeld van de Oktoberrevolutie en die alles wat daarna is gekomen voor een „perversie” houden.

De grote vraag is natuurlijk of het niet van het begin af zo moest lopen. Wat de Oktoberrevolutie aangaat, trapt men tegenwoordig al bijna een open deur in als men die vraag bevestigend beantwoordt: de lauweren van Lenin zijn zo goed als verwelkt.

Ten aanzien van de Franse revolutie is men daarentegen nog steeds doende haar „onsterfelijkheid” te redden en de kwalijke aspecten eruit te isoleren, als niet ter zake doende zagezegd. En daarbij gaat het vooral om twee complexen: enerzijds de terreur die al spoedig ook in deze revolutie optrad en anderzijds de militarisatie van het volk die al in volle gang was voordat Napoleon voor het voetlicht kwam en zonder welke zijn opkomst overigens niet denkbaar zou zijn.

Dat zijn betreurenswaardige aberraties, aldus een zeer wijd verbreide opinie over de revolutie. De fraaie gedachte van het „Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap” zou daarvan volkomen los hebben gestaan.

Nu is het een feit dat de Franse revolutie de terreur, die haar al vrij spoedig begon te kenmerken, in 1794 met de val van Robespierre op 9 Thermidor vrij snel wist te beëindigen. Op dat punt is geen vergelijking mogelijk met de Russische revolutie, die immers tientallen jaren in een terreur tegenover het eigen volk bleef steken.

Maar anders staat het nu juist met dat merkwaardige militaristische aspect van de Franse revolutie. Dáár is een vergelijking met de Russische revolutie zeer goed mogelijk. Als een rode draad loopt door die beide revoluties, nagenoeg van het begin af, een zware nadruk op de militarisatie van een gerevolutioneerd volk. De humanitaire bewonderaars van de Franse revolutie hebben daarvoor evenwel even consequent de ogen gesloten als de ideologische aanbidders van de Russische revolutie. Dat uitte zich onder andere doordat steeds wanneer dat militaire aspect zich sterk opdrong eenvoudig van contra-revolutie werd gesproken. Napoleon was de contrarevolutie, en zo maakten de verontruste aanhangers van de Russische revolutie zich ten slotte ook af van het fenomeen Stalin, ten minste als zij in vrije landen leefden en hun kritische zin hen niet helemaal in de steek had gelaten.

Toch zit er iets zeer onbevredigends in die oplossing. Zij heeft veel van een theoretische uit-

vlucht. Zo kan er wel weinig twijfel over bestaan dat de militarisatie van de revolutie zowel in het na-revolutionaire Frankrijk als in het na-revolutionaire Rusland uitermate populair is geweest. En die golf werd kennelijk niet gedragen door hypothetische contrarevolutionairen, maar in de eerste plaats door lieden die enthousiast ervan overtuigd waren dat de principes van de revolutie juist waren.

Daarbij hielp ook dat beide revoluties de landen waarin zij waren uitgebroken en waar zij, om te beginnen, voor een grote chaos hadden gezorgd, verwondbaar hadden gemaakt. In beide gevallen zijn door de buitenwereld ook pogingen ondernomen in die chaos te interveniëren. Zo konden de revolutionairen, behalve aan revolutionaire, aan een hele reeks andere gevoelens appellieren, waaronder het nationale gevoel zeker niet het minste was. Een vaak onderschat gevoel, dat echter door geen enkele ware revolutionair nog ooit werd verwaarloosd, maar waarop hij meestal, zo niet steeds, is teruggevallen om zijn revolutie te cementeren.

Interventies in een in revolutionaire verwarring verkerend land zijn echter nooit een groot succes geworden. Zij hebben in de regel ertoe geleid dat de rollen werden omgekeerd daar er door zo'n interventie, hoe halfslachtig ook, in het toch al nerveus geworden revolutionaire land extra energie werd vrijgemaakt. Het interventiegevaar is dan weldra voorbij, en daarna geldt het nog slechts als alibi om zo'n land nu op zijn beurt in de waanzinnigste buitenlandse militaire avonturen te storten.

Niet alleen door Napoleon . . .

Dat de bewonderaars van de Franse revolutie het zich te gemakkelijk hebben gemaakt met haar acties buiten Frankrijks grenzen eenzijdig toe te schrijven aan de ambities van Napoleon, blijkt zonneklaar uit de loop die zij al had genomen eer hij als militaire dictator van het land die zaak in handen nam. Expansie naar buiten was al een vast programpunt van de zeer krijgszuchtige Girondijnen, de min of meer liberale revolutionairen met hun Marseillaise waarin de „sang impur” zo rijkelijk vloeit, al werden zij ook tot de laatste man en vrouw door de radicalere Jacobijnen uitgeroeid.

Vervolgens leverde het Jacobijnse Schrikbewind (1793-'94) de kardinale figuur van Carnot op, met zijn „levée en masse”. Die Carnot overleefde niet slechts het schrikbewind waarvan hij een

van de voornaamste pilaren was geweest, hij speelde een niet minder grote rol onder de regimes na Robespierre, doordat het revolutionaire sentiment voortaan niet langer werd gevoed door de ideologie (die had zich ad absurdum gevoerd en daar had de Franse ratio een stokje voor gestoken) maar een nieuwe inspiratie had gevonden in de verbreiding over Europa van de Franse macht, *pour le besoin de la cause* nog vermengd met wat vrijblijvende half-ideologie. En Carnot schoof daarvoor de jonge Napoleon naar voren, die onder de revolutie carrière had gemaakt en zo weinig een contrarevolutionair was geweest dat hij na de val van Robespierre zelfs een poosje heeft vastgezeten, vanwege zijn boezemvriendschap met Robespierres broer, Maximilien, die het einde van het schrikbewind ook met een gruwelijke dood moest bekopen.

François Furet, Frans historicus, heeft nog niet zo lang geleden geschreven:

Des deux héritages jacobins, la terreur et la guerre, les thermidoriens ont liquidé le premier, mais restent prisonniers du second. Ils ont arraché le pouvoir à Robespierre en détruisant son levier: l'égalité par la guillotine; ils ne peuvent conserver le leur qu'au prix d'un déplacement de l'investissement: l'égalité par la croisade. La guerre est restée le dernier critère de la fidélité à la Révolution. (Penser la révolution française. Parijs (1978)100)

En dat zou in feite zo blijven tot aan de val van Napoleon. Men vergeet wel eens dat het tijdperk van de Franse revolutie een kwart eeuw besloeg. Vier jaar daarvan werden op de een of andere manier aan de emancipatie besteed, ten minste aan de liquidatie van het ancien régime; één jaar bestond uit niet veel anders dan uit vrees voor de guillotine, maar twintig jaar lang moesten de Fransen op kruistocht tegen de „ongelovigen”. Furet trekt er ten aanzien van het moderne van de Franse revolutie een hoogst ontnuchterende conclusie uit (blz. 101):

Elle a repris en charge, en les transformant, des tendances séculaires de la société française. Elle a revitalisé l'esprit de croisade, dans un très vieux pays de chrétienté. Elle a donné au peuple la carrière et la gloire militaires, qui avaient été si longtemps la distinction et l'honneur des nobles.

Dat is allemaal ver verwijderd van de conventionele, zo progressief klinkende gemeenplaatsen over de Franse revolutie, en Furet — overigens een onbetwistbare autoriteit op dit gebied — is

om deze en andere opmerkingen in Frankrijk dan ook het mikpunt geworden van heftige polemieken van de kant van alle historici die op die gemeenplaatsen meer of minder origineel plegen te variëren. En dat zijn nog verreweg de meesten omdat in het verleden de studie van de Franse revolutie meer een ideologische dan een zuiver historische bezigheid was. Maar men kan er opmerkelijk veel mee beginnen om allerlei dingen duidelijker te maken die thans nog in een waas van dubbelzinnigheid zijn gehuld.

In de eerste plaats begrijpt men beter waarom in de vorige eeuw liberalen en socialisten wel elkaars bewondering voor de Franse revolutie en zeer positieve gevoelens over haar algemene doelstellingen deelden maar, als het erop aankwam, hun waardering toch totaal anders interpreteerden. De liberalen, scheppers van menige 19e-eeuwse grondwet, oriënteerden zich op wat zij de morele en staatkundige principes daarvan noemden. Maar zij hebben nauwelijks één figuur, groep of richting naar voren gehaald om de voorbeeldigheid van de Franse revolutie in concreto te demonstreren. Die keus gingen zij liever uit de weg, want nooit hebben de mensen behalve hun kwaliteiten ook zo duidelijk hun gebreken getoond als in die 25 jaar.

De ironie heeft overigens gewild dat de wetboeken van Napoleon de voornaamste bron zouden worden waaruit zij voor de toepassing van die principes op hun eigen tijd putten. Tot zover de kwestie of Napoleon nu wel of niet een Franse revolutionair was.

Een heel andere sfeer waait ons tegemoet als wij zien wat het opkomende socialisme deed met de herinnering aan de Franse revolutie. De arbeidersbeweging had ook behoefte aan goede humanitaire ideeën. Voorts hadden echter de eenvoudige mensen die daarbij hun heil zochten voorlopers en helden nodig, en zolang hun leiders zelf nog geen mythische status hadden bereikt — wat snel genoeg zou gebeuren — boden zij voor dat doel figuren uit de Franse revolutie aan. Deze werd met haar dramatische karakter nu een proletarische leerschool, bijna een „biblia pauperum”. En juist de figuren, groepen en richtingen die de liberalen liever niet ter sprake brachten omdat zij de principes tot een aanfluiting hadden gemaakt — de Jacobijnen bijvoorbeeld — werden bijzonder graag op de voorgrond geplaatst opdat de arbeidersbeweging een eigen pantheon kreeg dat haar tot daden kon aansporen. Maar wat indien de hele zogenaamde dia-

lectiek van revoluties niets anders zou zijn dan nieuwe vormen van de oude kruistochtgedachte?

Dialectiek

Revoluties, die zogenaamd móeten komen om alles te verbeteren, vormen nu sinds een paar eeuwen dankbaar discussiemateriaal in de Europese samenleving, waar dat steeds meer de plaats is gaan innemen van de theologische strijd die eens zo typerend was voor ons werelddeel. En van Europa uit heeft het complex zich ook over andere werelddelen verbreid, tot in landen toe die nog geen enkele scheiding tussen oude theologische en nieuwere politieke redeneringen hebben weten aan te brengen (recent voorbeeld: Iran).

Reële revolutionaire gebeurtenissen hebben in ons werelddeel echter in geen verhouding bestaan tot het intellectuele kapitaal dat in de theorie is geïnvesteerd, en dat zal ongetwijfeld de reden zijn dat één echte revolutie in Frankrijk (1789) en één echte in Rusland (1917) hebben geleid tot zóveel scholastiek dat de historische werkelijkheid vrijwel daarachter is schuilgegaan.

Een geliefkoosde methode om revoluties te bezien — ongeacht of zij nu, zoals die voornoemde twee, reëel hadden plaatsgevonden dan wel slechts tot het onmetelijke rijk van de mogelijkheden behoorden — werd in de loop van de 19e eeuw de zogenaamde dialectiek. In Berlijn had de filosoof Hegel getracht de wereldgeschiedenis begrijpelijk te maken aan de hand van een dialectisch idealisme, dat verklaarde waarom alles daarin precies zo had moeten gaan als het ook inderdaad was gegaan. Karl Marx, daarbij aanwezig, werd geïmponeerd door de methode zelf, niet echter door haar toepassing, en ontwikkelde zijn welbekende dialectisch materialisme, een soort revolutionair denken op lange termijn. Wat ontevreden met de bestaande maatschappelijke verhoudingen vooral daarin aantrok, was dat zij nu naar revoluties konden streven waarnaar een dialectische logica in de wereld zelf ook tendeerde. Maar men moest wel geduld oefenen: het had geen zin zomaar aan iets revolutionairs te beginnen want „eerst moesten de voorwaarden zijn vervuld”.

De leer van Marx had nog een ander bezwaar: zij zette een domper op al te veel revolutionair activisme, zelfs als de voorwaarden waren vervuld. Een weerspiegeling van deze gedachte vindt men ten slotte ook nog bij de man die het marxisme wel het radicaalst in een activistische richting zou

ombuigen, Lenin. Deze was zo overtuigd dat in 1917 het moment was gekomen waarop alle voorwaarden waren vervuld dat hij op 8 oktober van dat jaar schreef: „Het succes van de Russische zowel als de wereldrevolutie hangt nu nog slechts van twee, drie dagen revolutionaire actie af”.

De Russische revolutie heeft echter nooit geleid tot die wereldrevolutie: het enige doel waarom het Marx te doen was en dat hem feitelijk meer stempelt tot een profeet in de religieuze zin dan tot een moderne politieke ideoloog. En dat zal zo geleidelijk wel het einde van zijn politieke aantrekkingskracht gaan betekenen, nu zijn naam meer dan een halve eeuw is verbonden geweest met Russische en andere „proletarische” revoluties die, aan welke mysterieuze dialectiek zij dan ook mogen zijn ontsproten, wèl steeds dezelfde dialectiek uit zichzelf voortbrachten, te weten de militarisatie van lichaam en ziel in een mate zoals die voordien nooit bestond.

In 1812 toen de Franse revolutie, via allerlei stadia die men met een dialectiek zou kunnen uitleggen, van het land één groot legerkamp had gemaakt, was, zo schreef George Sand later, „de adelaar het blazoen van de hele natie. Men dronk dat met de moedermelk in. De hersenschim van de adel had zich over alle klassen uitgebreid”.

Zou het geheim van de „klassenloze” maatschappijen in het Oosten ook niet vooral zijn dat zij al evenzeer op nieuwe blazoenen zijn uitgelopen?

Zo ontleent de Sovjet-Unie haar propagandistische taalgebruik — en ieder ander, zuiverder taalgebruik is daar nagenoeg in de ban gedaan — dus nog voor het grootste deel aan termen van de Europese arbeidersbeweging omtrent het begin van de eeuw. Ook het toenmalige „militarisme”, waarmee die arbeidersbeweging iets speciaals bedoelde dat in deze vorm alleen tot dié jaren behoorde, figureert nog steeds probleemloos in haar verbale arsenaal.

Dat is volkomen tegen de dialectische regels die zij verder zo graag gebruikt. Toch zit er systeem in de dwaasheid: op die manier kan de Sovjet-Unie immers nooit een militaristische staat zijn. Zij is pas ná die tijd ontstaan en wanneer men het begrip zo „conservatief” hanteert, kan de Sovjet-Unie nooit zèlf daaronder vallen. Theoretisch is het dus mogelijk dat, zelfs indien zij het ergste militarisme zou ontwikkelen dat de wereld tot op dit moment heeft gezien, haar handelen nog steeds als antimilitarisme kan worden voorgesteld. De macht van de propaganda van een machtig land zorgt dan voor de rest!

MS
150

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

De Vijfde Republiek

Het hedendaagse Frankrijk: een welvarende, goed geleide technocratie

H. Toorenvliet

publicist

Als gevolg van de aanvaarding van de nieuwe grondwet op 28 september 1958, was de zeggenschap van het parlement sterk beknot en waren de bevoegdheden van de president aanzienlijk vergroot. Derhalve kon generaal De Gaulle als president beschikken over veel meer macht dan zijn voorgangers. Dat kwam zijn activiteiten ten goede. Toch ging zijn pad niet steeds over rozen. Vele malen zou ook hij stuiten op verzet en oppositie. Aan doortastendheid ontbrak het hem al-lerminst. Voor de meeste problemen had hij zijn specifieke oplossing al pasklaar, en waar dat niet het geval mocht zijn werd er prompt een gemaakt. Bovendien ontpopte premier Debré zich als een voortreffelijk uitvoerder.

De forse devaluatie van de Franse franc, op 27 december 1958, werd een jaar later gevolgd door een volledige geldsanering. Op 1 januari 1960 was de invoering van de nieuwe, nu harde franc een feit.

In 1959 werd de sinds 1946 bestaande Franse Unie opgeheven en vervangen door de „Franse Gemeenschap op basis van vrijwilligheid”. Vrijwel tegelijkertijd verleende Parijs aan Algerije het recht op zelfbeschikking. Desondanks zou de oorlog toch nog enkele jaren voortduren.

Beëindiging van de Frans-Algerijnse Oorlog

De terugroeping van generaal Massu, de gevierde parachutistencommandant, naar Frankrijk waar hij vervolgens zou worden weggepromoveerd als gouverneur van Metz, was een van de oorzaken van het uitbreken van de Barricadenopstand van januari 1960. Deze mislukte echter geheel. Veel gevaarlijker daarentegen was de militaire rebelle van 21 april 1961. Deze opstand werd aangevoerd door de generaals Salan en Jouhaud, terwijl tevens de generaals Challe en

In zijn ambtswoning, het Élysée, ontving president Coty op 15 mei 1958 generaal De Gaulle... de eerste steen van het fundament voor de Vijfde Republiek was gelegd

Zeller een rol van belang vervulden. De talrijke parachutisteneenheden vormden de ruggegraat van de opstand. Het gros van de andere troepen, vooral die waarvan de hoofdmoot bestond uit Franse dienstplichtigen, bleef gezagsgetrouw; hun commandanten namen een afwachterende houding aan en vermeden aanvankelijk het ondernemen van tegenacties zoveel mogelijk.

Vanzelfsprekend zagen de Franse kolonisten de opstand als het laatste redmiddel voor het behoud van een Algerije als integraal deel van het moederland. Voor de militante leden van de voor Parijs zo gevaarlijke OAS (Organisation de l'Armée Secrète) betekende dat openlijke verzet slechts koren op de molen. Maar ook deze opstand zou uiteindelijk vastlopen, het raderwerk van de evolutie kon niet meer worden stopgezet.

En plotsklaps was er voor de Franse kolonisten nog maar één mogelijkheid: de weg terug. . .

Vele topmilitairen werden berecht, ook Salan, de meest gedecoreerde officier van de Franse landmacht. De straffen waren verre van mals, al werden ook sommige vonnissen verzacht. Later zou blijken dat het merendeel van de opgelegde straffen slechts gedeeltelijk werd ondergaan.

Voor alles wilde De Gaulle een einde aan de oorlog maken. Hij maakte zich overigens weinig zorgen, overtuigd als hij was dat het onafhankelijke Algerije ondanks het bezit van olie en aardgas toch in de toekomst genoodzaakt zou zijn terug te grijpen op de Franse technische know-how.

Zowel in Frankrijk en Algerije als op neutraal terrein hadden al vele besprekingen en onderhandelingen plaatsgevonden die echter geen concrete resultaten opleverden. Op de Conferentie van Evian werden deze wel geboekt. In dit befaamde vakantieoord werd op 18 maart 1962 een veelomvattend Frans-Algerijns akkoord getekend. Op 1 juli kwam aan de in vele opzichten zo afschuwelijke oorlog een einde. Op 3 juli werd de Algerijnse onafhankelijkheid door Parijs erkend. Alleen Mers-el-Kébir zou voorlopig nog in Franse handen blijven; pas in 1968 zou ook deze oorlogshaven worden overgedragen.

Op 15 augustus 1962 sloot Algerije zich aan bij de Arabische Liga. Op 26 september benoemden de leden van de Algerijnse Nationale Vergadering Ahmed Ben-Bella tot premier. De Verenigde Naties lieten het land als lid toe op 4 oktober. Een volksreferendum op 8 september 1963 verschaftte de nieuwe Algerijnse grondwet de vereiste meerderheid en een week later werd Ben-Bella tot president van de republiek gekozen.

Het vertrek van de meeste Fransen liet echter wel een leegte achter, die zich vooral in het bestuursapparaat openbaarde. Verder barstte de tot nu toe sluimerende strijd om de macht in alle hevigheid los. Op 19 juni 1965 deed kolonel Boumedienne een geslaagde greep naar de macht. Ben-Bella werd onder zware bewaking geïnterneerd; pas na de dood van Boumedienne verbeterden zijn levensomstandigheden en op 31 oktober 1980 werd hij in vrijheid gesteld.

Spoedig zou blijken, dat de op 14 februari 1963 in Rabat gestichte politieke unie van Marokko, Tunesië en Algerije veel te lichtzinnig was opgezet en derhalve geen enkele levensvatbaarheid bezat.

Oud systeem in nieuwe vorm

Intussen hadden vele andere Franse koloniën in Afrika omstreeks 1960 hun onafhankelijkheid weten te verwerven. Tot deze groep behoorden onder meer Dahomey, de Franse Kongo (Brazzaville), de Ivoorkust, Gabon, Kameroen, Mauritanië, Mali, Senegal, Togo, Tsjaad en Madagascar. Parijs stelde veel in het werk om te bereiken, dat de verkregen onafhankelijkheid niet tevens het slaken van alle banden zou veroorzaken. Over het algemeen werd het Franse aanbod inzake technische, geldelijke en militaire adviezen en/of hulpverlening naar waarde geschat. Het aantal afwijzingen, zoals bij voorbeeld door Frans-Guinea, bleef tot een minimum beperkt.

De opvallende stijging van het aantal in het vroegere moederland studerende Afrikanen sprak boekdelen. Wel pasten de Fransen een zekere selectie toe, maar de uitverkorenen werden geheel in de watten gelegd. Niet alleen konden zij zich de nodige kennis verwerven, maar bovendien stelde een royaal zakgeld de studenten in staat zich het aangename Franse leefpatroon eigen te maken. Zo kweekte Parijs een nieuwe generatie van pro-Franse Afrikaanse regenten. De jaren '70 bewezen, dat het gemoderniseerde systeem de daarvan verwachte resultaten ruimschoots had opgeleverd.

Frans-Duitse verzoening en vriendschap

Behalve het einde van de oorlog met Algerije bracht 1962 nog meer. Door middel van een referendum met positieve uitslag werd bepaald, dat de president van de Franse republiek direct door het volk zou worden gekozen. Het geheel, waarop het staatsbestel van de Vijfde Republiek berustte, was eindelijk afgerond. Het sein voor de oprichting van de Force de frappe stond al geruime tijd op groen. Georges Pompidou was de nieuwe premier. Aan de zowel door Parijs als Bonn gewenste normalisering en verbetering van de wederzijdse betrekkingen werd naarstig gewerkt. Bijna zou men kunnen denken dat ook in de Bondsrepubliek talrijke Gaullisten rondliepen en van deze groep was zonder meer de bondskanselier Konrad Adenauer de grote promotor. Over en weer werden staatsbezoeken afgelegd; vooral het bezoek van De Gaulle aan de Bondsrepubliek wekte veel geestdrift op en was een enorm succes.

Op 22 januari 1963 werd in Parijs het Frans-

Duitse Samenwerkingsverdrag gesloten. Deze overeenkomst maakte een samenwerking in algemene zin mogelijk; beide partners hadden de militaire sector niet over het hoofd gezien. De Bondskanselier, die zich voor het bereiken van dit resultaat enorm had ingezet, zag in het verdrag de bekroning van de onder zijn leiding gevoerde buitenlandse politiek. Vrijwel onmiddellijk werd met de uitwisseling van leerkrachten bij het militaire onderwijs een begin gemaakt.

Nadat in 1966 de banden van Frankrijk met de NAVO lossen waren geworden, bleef wel het uit drie pantserdivisies bestaande Franse Tweede Legerkorps — als resultaat van een bilaterale overeenkomst tussen Bonn en Parijs — in de Bondsrepubliek gelegerd.

Force de frappe

Vanzelfsprekend was het in de eerste plaats De Gaulle geweest, die een dergelijke afweerkracht voor Frankrijk absoluut noodzakelijk achtte. De technische en praktische uitvoering van het project was in handen gelegd van generaal Charles Ailleret. Deze wierp zich met de leden van zijn uitgelezen staf met veel elan op de realisering van de toch zo hoog gegrepen plannen. Het nieuwe krijgsmachtonderdeel naderde zijn voltooiing in de loop van 1967. Zestig gevechtstoestellen van het toen zo voortreffelijke type Mirage IV, die moeiteloos de A-bom konden vervoeren, maakten deel ervan uit. De met zorg uitgezochte en goed getrainde piloten waren paraat. Bij het project was ook de maritieme sector betrokken. De atoomonderzeeboten Redoutable en Terrible liepen in 1967 van stapel. Uiteraard werden zij uitgerust met afvuurrichtingen voor lange-afstandsraketten en zij werden in 1970 in dienst gesteld.

Door de opbouw van de nucleaire afweermiddelen beschikten zowel de Franse wapen- als de vliegtuigindustrie over een know-how van topniveau. Logischerwijze trok deze positie talrijke buitenlandse afnemers aan. En praktisch iedereen met een goedgevulde buidel was, en is nog, op de Franse markt welkom. Een systeem, dat wel veel in evenwicht kan houden doch tevens evenveel grote politieke risico's kan brengen. Nochtans ondervond tijdens het bewind van De Gaulle de economie nauwelijks stagnatie; zinderogen nam de welvaart toe. Een gunstige situatie waarvan iedereen kon meeprofiteren.

Andere internationale facetten

Het nauw aanhalen van de banden met Bonn betekende niet dat Parijs geen andere ambities op het internationale vlak meer zou bezitten. Het tegendeel werd bewezen door de intensiteit waarmee het wereldgebeuren nauwgezet werd gevolgd.

Elke mogelijkheid ter versterking van de internationale positie benevens de uitbreiding van de eigen export werden met twee handen aangegrepen en benut.

Zo erkende Parijs de Chinese Volksrepubliek op 27 januari 1964, en vooral de zakelijke betrekkingen met de landen van de Arabische Liga zouden zich in een hoog tempo gaan ontwikkelen. Natuurlijk was dat van invloed op de betrekkingen met anderen. Elke verbetering van de verhouding tot de Arabische landen hield een verslechtering in van die met Israël. Van tijd tot tijd had De Gaulle Israëlische prominenten persoonlijk gewaarschuwd: in de internationale politiek zijn immers goede betrekkingen vrijwel nooit van lange duur. Dat nam niet weg, dat de Frans-Israëlische banden in 1964 toch nog hecht waren. Een van de laatste der vele bezoeken, die over en weer plaatsvonden, was dat van de opperbevelhebber van de Israëlische luchtmacht generaal Ezer Weizman in januari 1964 aan zijn Franse collega generaal Martin. Gerustgesteld en wel aanvaardde Weizman de terugreis naar Tel-Aviv. De Israëlische regering was buitengewoon ingenomen met de Force de frappe in wording; zij koesterde nog steeds de hoop, dat de eventuele aanwezigheid van een aantal vliegtuigen van het geduchte type Mirage IV in Djiboeti te zijner tijd de Egyptenaren van militaire avonturen zou weerhouden. Maar de indirect door De Gaulle al aangekondigde kentering kwam spoedig, voor Tel-Aviv zelfs veel te snel. Nog voor het uitbreken van de oorlog van juni 1967, waarin Israël zowel Egypte als Jordanië en Syrië verpletterend zou verslaan, was van de Frans-Israëlische economische en militaire samenwerking vrijwel niets meer over.

Wel werd bij het uitbreken van dat conflict op de valreep nog een Franse zending onontbeerlijke reserveonderdelen aan de Israëlische strijdkrachten toegespeeld; het materieel werd gehaald en gebracht door derden. Na het behalen van hun enorme zegepraal tilden de Israëli's niet al te zwaar aan deze gang van zaken. Wel ging in Tel-Aviv het wrange grapje van mond tot mond dat de Israëli's al blij mochten zijn dat De Gaulle

hun niet zijn legendarische „je vous ai compris” had toegevoegd.

De stilte voor de storm

In 1965 beschikte De Gaulle nog over een comfortabele meerderheid in de volksvertegenwoordiging, maar toch ontstond er tegen zijn in veler ogen zo autoritaire optreden verzet, dat aanvankelijk nauwelijks het voetlicht haalde.

De grote klap viel in mei 1968, toen ernstige arbeidsonlusten ontstonden die spoedig in massale stakingen uitliepen. Deze vielen samen met een ongewoon gevaarlijke studentenrevolte. Wel was premier Pompidou in staat op 27 mei een akkoord met de vakbeweging te sluiten, maar De Gaulle durfde pas risico's te nemen nadat hij in Baden-Baden een belangrijk en langdurig gesprek had gevoerd met generaal Massu, die toen in Duitsland het opperbevel voerde over het Tweede Legerkorps. Massu zegde De Gaulle zijn volledige steun toe; in geval van nood zou hij naar Parijs doen opmarcheren.

De president ontbond het parlement en liet nieuwe verkiezingen uitschrijven, die hem in juni de absolute meerderheid opleverden. Daarna benoemde hij Couve de Murville, die jarenlang een goede minister van buitenlandse zaken was geweest, tot premier. Op 28 april 1969 werd wederom een referendum gehouden. Het ging om een grondwetswijziging, maar De Gaulle deelde van tevoren mee dat hij een eventuele afwijzing als een motie van wantrouwen zou beschouwen. Aangezien de kiezers de grondwetsherziening toch afwezen, trad De Gaulle prompt af.

Pompidou werd op 15 juni tot president van de republiek gekozen, waarna hij Chaban-Delmas tot premier benoemde. Op 8 augustus besloot de nieuwe regering te devalueren om zo de Franse concurrentiemogelijkheden in de exportsector te bevorderen.

Het Frankrijk van nu

Hij die bij het wel en wee van zijn land zo lang en zo intens was betrokken geweest, generaal De Gaulle, overleed op 9 november 1970. Zijn laatste teleurstelling had hij moeilijk kunnen verkroppen, hetgeen misschien zijn heengaan heeft versneld.

Pompidou zou echter zijn beleidslijnen voortzetten en dat ging de vroegere bankier van het huis Rothschild gemakkelijk af. In de internationale

politiek bleef Parijs een grote rol spelen. Talrijke figuren van wereldformaat bezochten de Franse hoofdstad en met de aldaar gehanteerde zienswijze werd terdege rekening gehouden.

In 1971 waren in Parijs onder anderen te gast de regeringsleiders van Engeland en de Sovjet-Unie; Heath in mei en Brezjnev in oktober. In het algemeen werd Frankrijk als een goed geolie-de technocratie beschouwd; voor het Franse systeem had men alom bewondering.

Pompidou, die zichzelf nooit had gespaard, was tegen het einde van 1973 al door de doktoren opgegeven. Hij overleed op 2 april 1974. De voorzitter van de Nationale Vergadering, Alain Poher, trad daarna op als president ad interim.

Met ingang van 19 mei 1974 begon de ambtsperiode van president Valéry Giscard d'Estaing. Deze had als minister zijn bekwaamheden in de economische en monetaire sectoren ruimschoots bewezen. Hoewel hij als onafhankelijke republikein niet tot de Gaullisten behoort, kan hij wel worden beschouwd als hun directe geestverwant. Op zijn eigen wijze deed en doet hij er alles aan de beleidslijnen van De Gaulle en van Pompidou verder door te trekken. Zijn zienswijze laat zich goed enten op het bestaande staatsbestel.

Vooral in vergelijking tot Pompidou is Giscard d'Estaing beslist minder neutralistisch ingesteld. De huidige burgemeester van Parijs, Jacques Chirac, een Gaullist van het zuiverste water, werd de eerste premier onder de nieuwe president.

Die bracht in april 1975 als eerste Franse president een bezoek aan het onafhankelijke Algerije en voldeed daar aan het verzoek van president Boumedienne, de Franse technische steun aan diens land aanzienlijk te vergroten. Daarmee werd tevens De Gaulle's destijdse overtuiging bevestigd.

Zonder dat het karakter van de Franse politiek geweld werd aangedaan, bleven, ondanks de vele verschillen van inzicht, de betrekkingen tussen Parijs en Washington toch op een redelijk niveau. De algemene verwachting is, dat de Franse betrekkingen met Amerika in de ambtsperiode van president Reagan nog aanzienlijk zullen verbeteren.

Evenmin werden de contacten met de Russen verwaarloosd, want elke mogelijkheid voor een gesprek met Moskou werd door de Fransen aangegrepen. Verder kostte het Parijs geen moeite, de goede en openhartige betrekkingen met Bonn te handhaven.

Op basis van vrijwilligheid

Tegen de algemene verwachtingen in blijken de banden van Parijs met de regeringen van het merendeel van de voormalige Franse koloniën in Afrika, die hun onafhankelijkheid al jaren geleden verwierven, zeer nauw te zijn. Reeds in de tweede helft van de jaren '60 hadden verscheidene van die nieuwe Afrikaanse staten de mogelijkheid desgewenst terug te vallen op enigerlei vorm van Franse steun. Dat gold tevens voor de militaire sector.

De Franse aanwezigheid in deze gebieden — waar Franse militaire adviseurs en desnoods Franse militaire eenheden uitsluitend optreden op verzoek van het bevoegde gezag — kan zonder meer worden beschouwd als een belangrijk tegenwicht tegenover de aanwezigheid van de Cubanen in tal van andere Afrikaanse staten. Vooral de in Senegal (Dakar!) Madagascar en Djiboeti gestationeerde Franse eenheden zouden wel eens van essentieel belang kunnen zijn voor de bescherming van de Westerse strategische verbindinglijnen. In Senegal, waarmee Frankrijk zelfs historische militaire banden heeft, zijn 1200 man Franse troepen gelegerd, en in Djiboeti onderhoudt Parijs een garnizoen van bijna 4200 man. De Franse generale staf weet inderdaad heel goed hóé de verbindinglijnen lopen en wáár de knelpunten liggen!

Het samenspel van Frankrijk met de zo talrijke partners deed het nieuwe Franse Gemenebest op vrijwillige basis vrijwel geruisloos tot stand komen. Het moderne en eindeloze geredetwist over kleinigheden, waarbij het hoofdoel wordt vergeten, laat Parijs liever aan anderen over.

Na het uitbreken van de oorlog tussen Irak en Iran onderkenden de Fransen onmiddellijk de importantie van de vrije doorvaart in de Perzische Golf. In oktober en november 1980 concentreerden zij daar een twintigtal moderne oorlogsschepen. Aan westelijke zijde werd deze Franse maritieme inspanning slechts door de Amerikaanse overtroffen.

Voorals Washington had Parijs dikwijls van opportunisme beschuldigd. Dit Franse maritieme optreden kon evenwel nooit worden aangemerkt als een in de kaart van Moskou spelen. Integendeel, want voor het zo aarzelende ageren van het Amerika onder president Carter betekende het immers een broodnodige ruggesteun.

Toch houdt Parijs altijd rekening met twee niet te verwaarlozen factoren. Uit historische overwegingen — van oudsher noopte een mogelijke

Duitse agressie Rusland en Frankrijk tot een bondgenootschappelijk optreden — is de doorsnee-Fransman stellig niet anti-Russisch en bij verkiezingen voor de volksvertegenwoordiging stemt vrijwel steeds 15 à 20% van het Franse electoraat op de communistische partij.

Eigen strijdmacht en wapenexport

Giscard d'Estaing verklaarde in 1976 dat Parijs stringent zou vasthouden aan het bezit van een eigen atomair afschrikkingsapparaat.

De Fransen gaven in 1979 duidelijk te kennen, dat zij hun nucleaire macht geheel zouden vernieuwen en tevens nog enigszins zouden uitbreiden. Daarbij zou worden nagestreefd kwalitatief het Amerikaanse en Russische niveau te evenaren. Mede als gevolg van de zeer grote winsten van de Franse wapenindustrie en vliegtuigbouw uit buitenlandse opdrachten, waren Parijs' plannen te verwezenlijken; reeds in 1974 stelde de directie van Dassault met gepaste trots vast dat, behalve de Fransen, de militaire vliegers van negentien andere landen met Mirages vlogen.

In september 1977 wisten de Fransen een enorme order in de wacht te slepen, een contract voor de levering van oorlogsmaterieel voor de landmacht en de luchtmacht van Saoedi-Arabië ter waarde van zes miljard gulden. Een klein gedeelte van deze gigantische opdracht was bestemd voor de strijdkrachten van Koeweit, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten. Deze order — door velen „het contract van de eeuw” genoemd — werd in oktober 1980 overtroffen door een pakket opdrachten van Saoedi-Arabië ter waarde van zeven miljard gulden. Daarbij kwam nog een bestelling vanuit Qatar voor een bedrag van 750 miljoen gulden. Het maritieme element speelde daarin een grote rol. Zo bestelde Saoedi-Arabië onder meer vier fregatten en twee grote bevoorradingsschepen, en aan Qatar zullen drie van geleide wapens voorziene patrouilleboten worden geleverd. Binnen afzienbare tijd zal Saoedi-Arabië kunnen beschikken over zee- en lucht-doelraketten met een bereik van 160 km. Bovendien zullen Franse technici voor alle bijbehorende hulp zorgen.

Intussen was de Saoedische hoofdstad Riad in november 1979 opgeschrikt door de actie van circa 1500 rebellen die zich wisten te verschansen in het Islamitische heiligdom, de Grote Moskee van Mekka. De adviezen van vijf Franse officieren en het door Frankrijk geleverde speciale materieel stelden koning Khaleds troepen in staat

de opstand succesvol te beëindigen. In Riad was nu het toch al zo grote Franse prestige nog aanzienlijk toegenomen. In Parijs was men bijna vergeten ooit de bondgenoot van Israël te zijn geweest.

Vermeldenswaard is nog, dat in 1979 in Franse regeringskringen plannen circuleerden voor een Frans-Duitse militaire integratie. Bij verwezenlijking zou echter de Bondsrepubliek als een nucleaire mogendheid kunnen worden beschouwd. In Bonn werd terdege begrepen dat een dergelijke situatie voor Moskou onaanvaardbaar zou zijn. De gesprekken over deze aangelegenheid verzandden en tot opluchting van velen werden daarna de plannen in de politieke ijskast weggeborgen.

Onder het bewind van Giscard d'Estaing is de positie van Frankrijk als grote mogendheid niet alleen geconsolideerd doch tevens onaantastbaar geworden. Reeds in 1976 werd aangekondigd, dat Frankrijk wel eens de derde plaats op de commerciële wereldranglijst zou kunnen

gaan innemen, en ondanks de economische crisis werd deze positie in 1980 met vlag en wimpel bereikt.

Ter afsluiting van dit in januari 1981 op schrift gestelde overzicht dienen enkele van de laatste gebeurtenissen in Afrika te worden vermeld. Hoewel de gevolgen nog niet zijn te overzien, was het militaire ingrijpen van Libië in Tsjaad de oorzaak van een aanzienlijk Frans gezichtsverlies. De Franse militaire afwezigheid in Tsjaad bezorgde ernstige bedenkingen ten opzichte van hun toekomst bij talrijke Afrikaanse machthebbers, die in volledig vertrouwen meenden de kaart van Parijs te kunnen spelen. Zelfs het zo zorgvuldig opgebouwde nieuwe Franse Gemebest kwam daardoor op de tocht te staan.

Ongetwijfeld zullen de vasthoudende en intelligente Fransen alles ondernemen om het geschokte vertrouwen geheel te herstellen. Met het oog op de nabije presidentsverkiezingen zal Parijs niet aarzelen zelfs de handelsbelangen even naar het tweede plan te verwijzen.

Literatuur

G. Perrault — *Les Parachutistes*. Éditions du Seuil, Parijs (19610).

R. Aron — *De Gaulle, Israël et les Juifs*. Librairie Plon, Parijs (1968).

P. Mendès-France — *Pour préparer l'avenir*. Éditions Denoël, Parijs (1968).

A. Horne — *A savage war of peace (Algeria 1954-1962)*. MacMillan London Ltd, Londen (1977).

MS
150

Officiersopleidingen in de Sovjet-Unie

C. Ros

Kapitein der infanterie

De meeste oudere officieren waren bedorven en gestoorde lievelingszonen van kapitalisten, die niets gemeen hadden met de gewone soldaat. Daarom hebben wij nu bij het opbouwen van een nieuw leger commandanten nodig, die voortkomen uit het volk. Alleen rode officieren zullen hun gezag kunnen doen gelden bij de soldaten en in staat zijn het socialisme in ons leger te versterken. Zo'n leger zal onoverwinnelijk zijn. (V. I. Lenin, 24 november 1918)

Reeds eerder had V. I. Lenin verklaard dat het welslagen van de Russische en de socialistische wereldrevolutie zou afhangen van de energie, waarmee de arbeidersklasse de controle over het land op zich zou nemen en het leger van die arbeidersklasse zou commanderen om het kapitalistische juk af te schudden.

Deze beide uitspraken hadden tot gevolg dat het grootste deel van de officieren, die reeds dienden in het leger van de tsaar, niet in aanmerking kwam voor het vervullen van een functie in het leger zoals Lenin dat georganiseerd wilde zien. Vele commandofuncties werden in de eerste periode dan ook vervuld door partijleden en progressieve arbeiders, die zich in de voorafgaande jaren in de gelederen van de Rode Garde¹ een bepaald specialisme hadden eigen gemaakt.

Veel bataljons-, regiments- en zelfs divisiecommandanten waren nog geen 25 jaar oud. Het gebrek aan ervaring in commandofuncties werd ruimschoots gecompenseerd door de toewijding waarmee men zijn werk deed en de zaak van de revolutie was toegedaan.

De mobilisatie van grote aantallen onderofficieren en de toeloop van vele honderden progressieve en patriottische officieren uit het oude leger konden niet voorzien in de grote tekorten die waren ontstaan. Er bleef grote behoefte bestaan aan officieren die in staat waren het commando te

voeren. Daarom moest Lenin een systeem opbouwen dat ervoor garant stond dat vertegenwoordigers van arbeiders en boeren werden opgeleid tot militaire commandanten.

De basis

Het uitgangspunt van Lenin dat wij vinden in de uitspraak waarmee dit artikel begon, was reeds eerder geaccepteerd door de Partij. In opdracht van Lenin werd dan ook in december 1917 de „Eerste Moskouse Revolutionaire Commandoschool” opgericht. Reeds vrij snel daarna werd een uitgebreid netwerk van cursussen en scholen opgebouwd.

De richtlijnen die door het Centrale Comité van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie aan de plaatselijke partijorganisaties waren toegezonden inzake de toelatingseisen voor die instituten waar officieren konden worden opgeleid, beklemtoonden dat alleen arbeiders en hardwerkende boeren in aanmerking kwamen, die zich hadden geconformeerd aan de nieuwe macht. De eerste hogere militaire vorming werd gerealiseerd aan de in december 1919 opgerichte Generale-Stafacademie die later werd omgevormd tot een normale militaire academie, de „Militaire Academie genaamd M.V. Frunze”. Spoedig na de oprichting van deze academie volgden vele

¹ Rode Garde: de „Krasnaya gvardiya” bestond uit detachementen arbeiders, soldaten en matrozen, die omstreeks 1905 werden gevormd om zich gewapend te verzetten tegen het toenmalige regime. Een van de eerste grote acties waarin zij waren betrokken, was de bloedige zondag op 5 januari 1905. Deze detachementen ontstonden aanvankelijk in de meest geïndustrialiseerde delen van het land. Zij werden georganiseerd en gesteund door de Bolsjewieken. In de laatste jaren voor de revolutie van 1917 werden zij steeds beter georganiseerd door de Bolsjewistische partij en ook werd er meer aan-

dacht aan militaire opleiding besteed. In de nacht van 24 oktober (6 november) 1917 waren het de detachementen van de Rode Garde, die in Petrograd de revolutie inluiden. In december 1917 begon men aan de voorbereidingen voor het reorganiseren van het leger, een reorganisatie die tijdens de 47e zitting van de Raad van Volkscommissarissen op 15 (28) januari 1918 een feit werd met het uitgeven van daarop betrekking hebbende richtlijnen. In de eerste helft van 1918 werden de eerste eenheden van het huidige Rode Leger geformeerd. (S. S. Lototski — *Armiya Sovjetskaya*. Moskou (1971))

andere opleidingsinstituten, zoals die voor artillerie, genie, marine, geneeskundige dienst en logistiek (afb. 1). Gelijktijdig met het opleiden van nieuw kader aan deze instituten vonden cursussen plaats op front-, leger- en divisieniveau. Bij het opleiden van het nieuwe officierscorps werd gebruik gemaakt van de ervaringen van militaire specialisten van het oude leger, die op initiatief van Lenin werden opgeroepen voor dit werk in het Rode Leger. In november 1919 zei Lenin daarover:

Allen hebben kunnen kennis nemen van een aantal briljante overwinningen van het Rode Leger. Tien-duizenden officieren en kolonels uit het oude leger dienen in dat Rode Leger. Indien wij hen niet in dienst hadden genomen en gedwongen voor ons te werken, hadden wij geen leger kunnen opbouwen.

Het is voor een groot gedeelte het werk van de militaire commissarissen geweest, die de juiste mensen hebben uitgezocht en overgehaald hun diensten ter beschikking van het Rode Leger te stellen. Zij hebben veel tijd en moeite besteed aan deze categorie mensen, aan wie de snel wisselende gebeurtenissen moesten worden uitgelegd en die moesten worden geholpen om hun twijfels weg te nemen zodat ook zij een plaats konden krijgen in het gevecht voor sociale vrijheid.

Onder de naaste medewerkers van Lenin, die hem assisteerden bij het opbouwen van het nieuwe leger, vinden wij onder anderen F. E. Dzjerzjinski, M. I. Kalinin, S. M. Kirov, V. V. Koeibisjev, G. K. Ordzjonikidze, I. V. Stalin en M.V. Frunze.²

Ook na het beëindigen van de burgeroorlog bleef de opleiding van kader een voortdurende zorg van de Communistische Partij en het Centrale Comité. Een aantal decreten betreffende het uitbreiden van het aantal militaire opleidingsinstituten werd uitgevaardigd door het Centrale Comité en door de Sovjetrussische regering. Uit de pelotonscommandanten werden vele officieren, die een militaire school hadden doorlopen, geselecteerd om te worden opgeleid tot politiek instructeur. In 1925 werd de Hogere Politieke

Afb. 1 De Militaire Academie M. V. Frunze die oorspronkelijk, in 1919, werd opgericht als Generale-Staf-academie (Alle bij dit artikel geplaatste foto's zijn afkomstig uit Russische militaire publikaties.)

Academie opgericht om officieren te vormen voor partijpolitiek werk op de hogere niveaus. Het resultaat van al deze inspanningen was dat reeds in 1928 de samenstelling van het officierscorps qua sociale achtergronden geheel was gewijzigd. Van het toenmalige bestand was 72% voortgekomen uit de kringen van arbeiders en boeren. Bovendien was in deze periode inmiddels 53% partij- of Komsomolid. In de jaren '30 was men opnieuw genoodzaakt de strijdkrachten uit te breiden, voornamelijk omdat men in de Sovjet-Unie een steeds grotere dreiging voelde uitgaan van de houding van de niet-communistische landen.

In 1939 waren er 14 militaire academies en 109 militaire scholen en instituten. Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was de volgende stap op weg naar uitbreiding van de strijdkrachten. In 1941 waren 240.000 cursisten in opleiding aan 203 militaire scholen. Verder waren er 19 militaire academies en 10 militaire afdelingen aan civiele opleidingsinstituten, alsmede 7 hogere militaire scholen voor de marine. Tegen het einde van 1942 waren er geen tekorten meer in het officierscorps en in de loop van 1943 konden reeds diverse mensen afvloeien naar de burgermaatschappij om de economie te versterken.

De rijke ervaring, opgedaan door officieren tijdens de Grote Vaderlandse Oorlog zoals zij de

² F. E. Dzjerzjinski (1877-1926) was een van de naaste medewerkers van Lenin voor binnenlandse aangelegenheden. Naar hem is onder meer de in Alma-Ata gevestigde Hogere Commandoschool der Grenstroepen van de KGB genoemd. M. I. Kalinin (1875-1926) is vooral als organisator van partij-propagandistisch werk actief geweest. S. M. Kirov (1886-1934) heeft onder meer een belangrijke rol gespeeld bij de opbouw van de Noordelijke Vloot („Severnaya Flota”). V. V.

Koeibisjev (1888-1935) was een van de organisatoren van de politieke structuur binnen de strijdkrachten. G. K. Ordzjonikidze (1886-1937) heeft van 1924 af onder meer deel uitgemaakt van de Revolutionaire Militaire Raad. M. V. Frunze (1885-1925) was in 1918 bevelhebber van het 4e Leger aan het Oostfront. Als militaire commissaris heeft hij een belangrijke rol gespeeld bij het samenstellen van reguliere eenheden.

Tweede Wereldoorlog noemen, is sindsdien de basis voor het opleiden van officieren.

De geest

Gedurende de gehele periode waarin de Sovjet-russische strijdkrachten zijn uitgegroeid tot wat zij aan het einde van de Tweede Wereldoorlog waren, hebben de officieren zich met grote toewijding ingezet voor de patriottische revolutie en het socialistische ideaal. Zij hebben getoond trouw te zijn aan het volk, en hun ondergeschikten bekwaam te kunnen commanderen, zowel in vredes- als in oorlogstijd.

Het zijn deze kwaliteiten die ook vandaag nog worden geacht aanwezig te zijn bij het kader. Het voortdurende streven van alle officieren, hun kennis, ervaring en energie te wijden aan het verhogen van de gevechtvaardigheid en het versterken van de verdediging van het vaderland, doet hen het vertrouwen, het respect en de liefde van het volk verwerven. Een dergelijk taalgebruik doet ons westerlingen wat vreemd aan; de geest die ervan uitstraalt, is er een die over het algemeen niet wordt begrepen. Wij begrijpen vaak niet dat in de Sovjet-Unie zoveel miljoenen mensen zich nog steeds laten leiden door de idealen van Lenin.

Toch is dat niet zo verwonderlijk. De Russische jeugd wordt immers reeds heel vroeg opgevoed in de geest van de communistische moraal. Dat is mogelijk doordat de Partij op alle gebieden van het maatschappelijke leven invloed uitoefent. Dat merken wij al wanneer de kinderen naar de basisschool gaan. In de eerste en tweede klas maken zij reeds kennis met de heldendaden, verricht door helden van de Sovjet-Unie. Gedurende de acht of tien jaren die de jeugd op die basisschool doorbrengt, maakt zij kennis met vele militaire vakken, zoals schieten, kaartlezen, kennis van militaire voorschriften, exercitie en NBC-verdediging. Van 14 jaar af kan men lid worden van de jeugdorganisatie van de Partij, de Komsomol. De meeste jongeren worden dan tevens lid van de grootste vereniging van de Sovjet-Unie, de Dosaaf³, de vrijwilligersorganisatie ter ondersteuning van leger, luchtmacht en marine.

³ De Dosaaf (dobrovol'noye obshchestvo sodestviya armii, aviatsiya i flota) werd in 1948 opgericht en bestond toen uit drie afdelingen, de Dosarm, de Dosav en de Dosflot. In 1951 werden deze afdelingen samengebracht in een organisatie, de Dosaaf van de USSR. In 1977 had zij al 80 miljoen leden. De militaire sportevenementen „Zarnitsa” en „Orlyonok” worden door deze vereniging georganiseerd.

Deze organisatie met vele clubs kan worden beschouwd als een paramilitaire organisatie. Aangezien men lid kan blijven tot 45 jaar beschikt de Dosaaf over een groot potentieel aan reservisten, die als instructeurs kunnen optreden. Voor de militaire lessen, die op de basisschool worden gegeven, heeft men een vaste kracht op iedere school. Deze leerkracht noemt men de *voyenruk*, de militaire instructeur. De leerplicht gaat in op 7-jarige leeftijd en duurt 10 jaar. Van 17 jaar af kan men zich laten inschrijven voor het eerste studiejaar aan een middelbare of hogere militaire school.

Militaire scholen en academies

Momenteel is 90% van de officieren partij- of Komsomol lid.⁴ Bijna alle commandanten van brigadeniveau en hoger, en ongeveer 90% van de commandanten op regimentsniveau hebben een hogere militaire scholing gevolgd.

Ter verduidelijking van de terminologie is het misschien juist iets meer te zeggen over de gebruikte begrippen. Wanneer men acht klassen basisschool heeft gevolgd, kan men naar een middelbare militaire school. Na de volledige basisschool te hebben voltooid of na het beëindigen van een middelbare militaire opleiding kan men zich inschrijven voor een hogere militaire school. Zowel de middelbare als de hogere militaire scholen leiden cursisten op tot de rang van luitenant.

Academies zijn andere instituten dan zoals wij die kennen. Een militaire academie in de Sovjet-Unie kan men pas volgen nadat men een hogere militaire school heeft beëindigd en enkele jaren ervaring bij de troep heeft opgedaan. Om een academie te mogen bezoeken moet men apart toelatingsexamen doen. Eerst ná het voltooiën van een academie komt men in aanmerking om de „Generale-Stafacademie genaamd Worosjilov”⁵ te mogen bezoeken (afb. 2).

De Sovjetrussische specialist

Men stelt hoge eisen aan de officier. Hij is niet alleen commandant, maar ook Sovjetrussisch spe-

⁴ De Komsomol (VLKSM) is de politieke partij van de jeugd. De jeugd kan van 14 tot 28 jaar lid zijn. In 1976 had de Komsomol 35 miljoen leden.

⁵ K. Ye. Worosjilov (1881-1969) werd in 1935 maarschalk van de Sovjet-Unie. Hij werd tweemaal onderscheiden met de orde Held van de Sovjet-Unie. Van 1953-1960 was hij voorzitter van het Presidium van de Opperste Sovjet.

Afb. 2 Maarschalk van de Sovjet-Unie K. Ye. Vorosjilov, naar wie de in 1936 opgerichte Generale-Staf-academie is genoemd.

cialist en een verlengstuk van de partij in de strijdkrachten. In oktober 1971 beschreef L. I. Brezjnev de Sovjetrussische specialist als volgt:

... De Sovjetrussische specialist van vandaag is een geoefend organisator, die van een wetenschappelijke basis uit werkt...

... Hij is degene, die de principes van de marxistisch-leninistische doctrine beheerst, zich de politieke doelen die door de partij zijn gesteld steeds voor ogen houdt, zich wetenschappelijk en praktisch traint en zijn specialiteit tot in de perfectie beheerst...

... Hij is in staat met mensen te werken en de bereikte doelen steeds kritisch te evalueren...

Ook in het boek „Kader van Sovjetleger en vloot” van leger-generaal I. N. Sjkadov⁶, dat in 1977 verscheen, wordt de nadruk gelegd op het belang van het opleiden van beroepskader in de marxistisch-leninistische leer.

⁶ I. N. Sjkadov (geb. 1913) was van 1961-1964 bevelhebber van het Militair District Karpaten (CPMD). In 1967 en 1968 was hij bevelhebber van de SGV (Noordelijke groep van strijdkrachten). In december 1968 werd hij eerste plaatsvervangende commandant van de Generale-Stafacademie en in augustus 1972 hoofd van het Centraal Directoraat Personeel van het ministerie van defensie.

De militair-politieke organisatie

De rode draad, die door de strijdkrachten loopt, is de draad van de militaire politieke organisatie. In het Russische leger is de politieke officier, meestal aangeduid met de term „plaatsvervangend commandant voor politieke zaken”, de belangrijkste steunpilaar voor iedere commandant. Hij is de man die zich in eerste instantie bezighoudt met alle problemen van leefklimaat en gevechtvaardigheid. Hij draagt ook de verantwoordelijkheid voor al het partijpolitieke werk binnen de eenheid, de politieke vorming, de militair-technische training, de discipline, de gevechtsgereedheid en de gevechtsbereidheid.

Brezjnev beschreef de veelzijdige taak van de politieke officier in zijn boek *Malaya Zyemlya* als volgt:

... Een echte politieke werker binnen de strijdkrachten is een persoon, die fungeert als een spil waarom alles draait, die een gezond inzicht heeft in het moreel van de soldaat, zijn noden, zijn hoop en zijn dromen. Hij moet inspireren tot zelfopoffering en heldenmoed...

Het opleiden van deze groep officieren krijgt dan ook, gezien de kwaliteiten waarover zij moeten beschikken, bijzondere aandacht. Generaal-majoor V. Korolenko zegt daarover het volgende:

Om de rol van de politieke werker te kunnen spelen moet men over uitzonderlijke kwaliteiten beschikken, zoals:

- kennis en inzicht in de moraal-politiek hebben;
- efficiënt zijn;
- beschikken over goede algemene ontwikkeling;
- over organisatietalent beschikken;
- een hogere militaire en technische training hebben gevolgd.

Het is door de jaren heen regel geworden, dat de politieke officier met al het in de eenheid voorkomende materieel kan omgaan. Bij een gemechaniseerde infanteriecompagnie moet hij dus kunnen omgaan met alle wapens en inzicht hebben in tactiek, ook waar het het optreden met andere wapens betreft. Bij de artillerie moet hij kunnen werken in het vuurregelingscentrum en vuren kunnen leiden, bij de cavalerie moet hij met een tank kunnen omgaan en bij de luchtmacht zijn zelfs volledig opgeleide vliegers en navigators. Maar het gaat natuurlijk niet alleen om het materieel. Het belangrijkste deel van zijn werk ligt bij het personeel van de eenheid. Hij wordt dan ook mede opgeleid in ideologisch werk en propaganda-activiteiten. De politieke

ke officier is de man, van wie de partijgeest uitstraalt, die principieel is, die niet tolerant is ten aanzien van tekortkomingen, maar die ook het vermogen moet hebben de mensen te verstaan. Hij moet oprecht en overtuigend communist zijn in zijn hoofdzakelijk informele contacten met het personeel...

Dat men inderdaad veel aandacht besteedt aan de opleiding van politieke officieren wordt bevestigd doordat alle hoofden van politieke afdelingen en 80% van de overige politieke werkers op regimentsniveau officieren met een hogere militaire opleiding zijn. Eén op de vier politieke officieren heeft zelfs een militair-ingenieursdiploma.

De invloed van de politieke officieren op het beleid van de commandant is erg groot. Hoewel iedere commandant zelf de eindverantwoordelijkheid draagt voor hetgeen zich binnen zijn eenheid afspeelt, is dat mogelijk door de bijna onafhankelijke organisatie van politieke afdelingen die als een rode draad door alle geledingen van de strijdkrachten loopt.

Het hoogste orgaan in deze keten is de Centrale Politieke Organisatie voor leger en vloot, waarvan maarschalk van de Sovjet-Unie A. A. Jepisjev het hoofd is. De zestien militaire districten en de vier legergroepen buitenland hebben allemaal hun eigen Politieke Directoraat. Deze directoraten vinden wij ook bij de vloten en de vijf hoofdkwartieren van de krijgsmachtdelen. Op het niveau van leger, divisie en op militaire opleidingsinstituten bevinden zich politieke afdelingen. Tabel 1 toont de invloed van de communistische partij op alle niveaus binnen de strijdkrachten.

Iedere politieke officier kan in zijn eigen kanalen naar boven rapporteren, waarbij de Centrale Politieke Administratie, als hoogste orgaan in de keten, slechts verantwoording verschuldigd is aan het Centrale Comité van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie (CCCPSU). De partij kan zo het gehele militaire apparaat besturen, zowel met de commando- als met de politieke teugel. Wellicht ten overvloede wijs ik erop dat de minister van defensie, maarschalk van de Sovjet-Unie Ustinov, tevens lid is van het Politbureau.

De wet

In 1977 is in de Sovjet-Unie een nieuwe grondwet aangenomen, waarin ook enkele artikelen

zijn opgenomen die betrekking hebben op de verdediging van het land.

Art. 31

De verdediging van het socialistische moederland is een van de belangrijkste taken van de staat en daarmee het belang van het gehele volk. Om de socialistische verworvenheden te verdedigen en de vreedzame arbeid van het Russische volk, de soevereiniteit en territoriale integriteit van de natie, heeft de USSR een leger en een universele dienstplicht. Het is de taak van de Sovjetrussische strijdkrachten voor het volk een betrouwbare defensie van het socialistische moederland te onderhouden en voortdurend gevechtsgereed te zijn om daarmee te garanderen dat iedere agressor onmiddellijk kan worden weerstaan.

Art. 32

De staat is verantwoordelijk voor de veiligheid en de defensiemogelijkheden van het land, waartoe hij de Sovjetrussische strijdkrachten voorziet van alle middelen die ten behoeve daarvan noodzakelijk zijn. De plichten van overheidslichamen, publieke organisaties, ambtenaren en burgers in relatie tot het verzekeren van 's lands veiligheid en versterking van de verdedigingscapaciteit zijn vastgelegd in wetten.

Art. 62

Burgers van de Sovjet-Unie zijn verplicht de belangen van de Sovjet-Unie te verdedigen en haar macht en prestige te verzekeren. De verdediging van het socialistische moederland is een heilige

TABEL 1
Politieke organisaties en functionarissen
in de strijdkrachten

Politbureau Ministerraad	Centraal Comité van de CPSU
Minister van defensie Militaire Raad Generale staf	Centrale Politieke Administratie voor leger en vloot
De vijf krijgsmachtdelen Militaire Districten Legergroepen buitenland en vloten	Politieke Directoraten
Legers en divisies	Politieke afdelingen
Brigades, regimenten en bataljons	Plaatsvervangende commandanten voor politieke zaken
Compagnie	Naast de plaatsvervangende commandant voor politieke zaken gemid- deld per compagnie: 1 secretaris van de partij-organisatie 1 secretaris van de Komsomol 3 Komsomolgroepsleiders 3 pelotonsagitatoren

*plicht voor iedere burger van de Sovjet-Unie. Ver-
raad van het moederland is de ernstigste misdaad
tegen het volk.*

Art. 63

*Militaire dienst in de gelederen van de Sovjetrus-
sische strijdkrachten is een ereplicht voor de Russi-
sche burgers.*

De ruggesgraat

De Sovjet-Unie heeft een leger dat voor het over-
grote deel uit dienstplichtigen bestaat. Twee-
maal per jaar worden rekruten opgeroepen om
toe te treden tot de gelederen van de strijdkrach-
ten. Om deze grote groep mensen goed op te van-
gen, op te leiden en te commanderen moet men
beschikken over een ruggesgraat van beroepska-
der. In de Sovjet-Unie wordt het officierskorps
dan ook als zodanig aangeduid.

Kolonel Sedov beschrijft de officier van nu als
volgt:

*... De officieren van vandaag zijn opgeleid door
de partij, voortbouwende op de revolutionaire tra-
dities van het Russische volk. Zij zetten de geest
van glorieuze heldendaden uit gestreden veldsla-
gen voort. Hun zelfverloochening bij het dienen
van het moederland, hun moed en standvastigheid,
alsmede hun militaire vaardigheden zijn tijdens
het verrichten van de meest uiteenlopende diensten
bevestigd. Velen van hen zijn voor hun verdiensten
beloond met orden en medailles...*

De belangrijkste schakel in het opleidingsproces
van de officieren, om een ruggesgraat te creëren
die aan deze beschrijving voldoet, is het militaire
opleidingsinstituut (zie afb. 3).

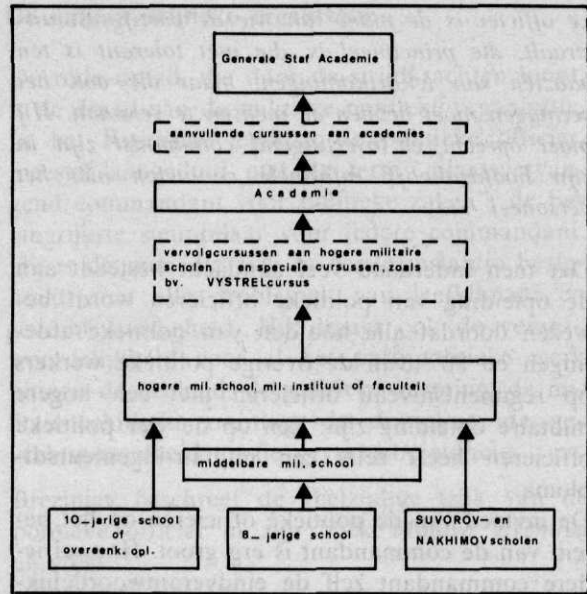
De opleiding tot luitenant

Er zijn vier soorten opleidingsinstituten, waar-
aan cursisten worden opgeleid tot de rang van
luitenant:

- (middelbare) militaire scholen;
- hogere militaire scholen;
- militaire instituten;
- militaire faculteiten aan civiele opleidingen.

Vrouwen worden tot deze opleidingen niet toe-
gelaten. Als toelatingseisen worden de volgende
regels gehanteerd:

- voltooide tienjarige basisschool (acht jaar voor
middelbare militaire scholen);
- goede gezondheid;

Afb. 3 De carrièregang van Russische officieren via de diverse opleidingen

– met goed gevolg een vergelijkend toelatings-
examen hebben afgelegd;

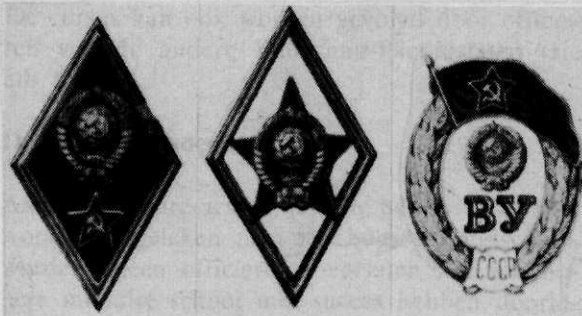
– leeftijd 17-21 jaar (via uitzonderingsbepalin-
gen kan de maximumleeftijd worden verlegd
naar 23 jaar voor militairen die reeds een
verbandakte hebben, en naar 25 jaar voor mili-
taireren die behoren tot de categorie *praporsjtsji-
ki*).

De aanmelding geschiedt via de onderdeelcom-
mandant voor reeds actief dienende militairen,
of via het militaire commissariaat in hun woon-
plaats voor burgers. Behalve de gebruikelijke be-
scheiden die de kandidaat moet kunnen overleg-
gen, dienen Komsomolleden die door een dis-
tricts- of stadscomité van de Komsomol of door
de politieke afdeling van hun onderdeel worden
aanbevolen voor een hogere militaire school,
hun voor alle republieken van de Sovjet-Unie
geldende Komsomolpas over te leggen.

Alle militaire kandidaten dienen zich behalve
aan het vergelijkende toelatingsexamen te on-
derwerpen aan een sporttest.

Over het algemeen vinden de toelatingsexamens
plaats in de maanden juli en augustus.

Indien men de studie aan een van de genoemde
opleidingen heeft doorlopen, krijgt men de rang
van luitenant, luitenant-ingenieur of luitenant
van de technische dienst; het daarbij behorende
diploma is geldig in de gehele Sovjet-Unie. Bo-
vendien mag men na het voltooien van de oplei-
ding een borstembleem dragen, dat aangeeft

Afb. 4 Het embleem links wordt gedragen door officieren die zijn geslaagd voor een hogere militaire school, een militair instituut of een militaire faculteit. Het embleem is ingesteld bij „Ukaz” van de Opperste Sovjet van 10 april 1972. Het embleem rechts wordt gedragen door officieren die een middelbare militaire school hebben doorlopen. Het middelste embleem wordt gedragen door officieren die de Generale-Staff-academie hebben doorlopen; in het witte veld een goudkleurige bol met krans op de ondergrond van een rode ster, de rand van het embleem is eveneens goudkleurig. De laatste twee emblemen zijn beide ingesteld bij „Ukaz” van de Opperste Sovjet van 15 november 1950. Indien van het middelste embleem de rand zilverkleurig is, geeft dat aan dat de betrokken officier een van de vijftien academies heeft doorlopen

welke soort militaire opleiding de betrokken officier heeft gevolgd (afb. 4).

De opleidingsduur aan de 136 middelbare en hogere militaire scholen vallende onder het ministerie van defensie kan per school verschillen.

Ook het opleidingspakket van gelijksoortige scholen is niet overal gelijk. Zo leidt de Hogere Militaire Politieke School te Lwov niet alleen militair-politieke functionarissen op, maar ook militaire journalisten en culturele voorlichters, *kul'tprosvetrabotniki*. Zo kan er ook binnen de groep scholen voor verbonden wapens en cavalerie (zeventien scholen) onderscheid worden gemaakt tussen de commandoscholen, waaraan de opleiding vier jaar duurt, en de technische scholen, die een cursus van vijf jaar hebben. Daarnaast kunnen praporsjtsjiki een opleiding tot officier volgen aan een beperkt aantal scholen, zoals die in Omsk en Tsjeljabinsk. Deze opleiding duurt drie jaar.

De militaire instituten en faculteiten⁷ nemen ook

⁷ Het betreft hier het Militair Instituut voor Lichamelijke Opvoeding en het Militair Ingenieursinstituut te Leningrad, het Militair Instituut te Moskou, de Militaire Faculteit voor dirigenten aan het staatsconservatorium en de Militair Economische faculteit aan het Moskouse Instituut van Financiën, en de Militair-Politieke faculteit aan de Hogere Militaire Commandoschool M. I. Nedelin in Rostov aan de Don.

een aparte plaats in. Zo duurt de opleiding aan het ingenieursinstituut te Leningrad vijf jaar. Aan dat instituut wordt men opgeleid voor:

- militair ingenieur in de mechanica;
- militair elektrisch ingenieur;
- militair ingenieur in de hydrometeorologie;
- militair bouwkundig ingenieur;
- militair ingenieur in de radiotechniek;
- militair elektronisch en radio-elektronisch ingenieur.

Aan het militaire instituut te Moskou duurt de opleiding eveneens vijf jaar. Er zijn drie faculteiten, te weten:

- de faculteit voor vertalers;
- de militair-juridische faculteit;
- de militair-politieke faculteit.

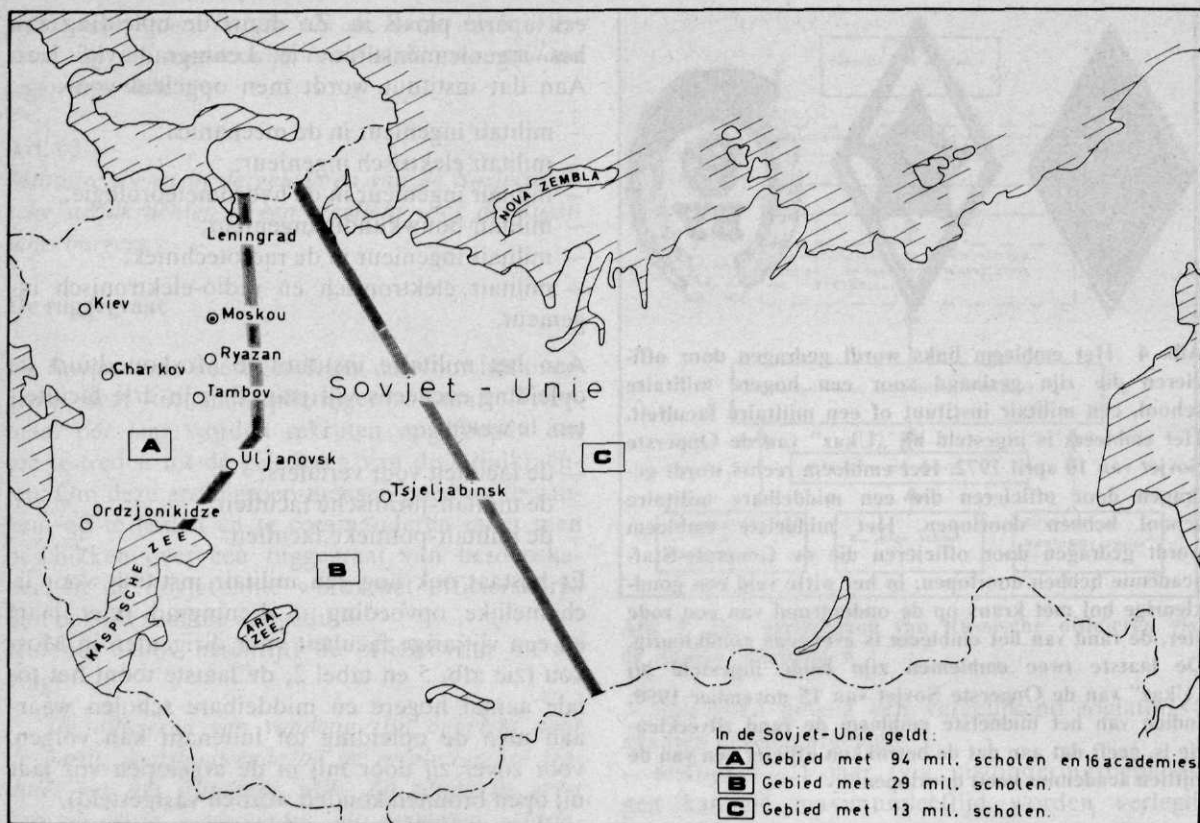
Er bestaat ook nog een militair instituut voor lichamelijke opvoeding in Leningrad (vier jaar) en een vijfjarige faculteit voor dirigenten in Moskou (zie afb. 5 en tabel 2; de laatste toont het totale aantal hogere en middelbare scholen waaraan men de opleiding tot luitenant kan volgen, voor zover zij door mij in de afgelopen vijf jaar uit open bronnen konden worden vastgesteld).

Voortgezette opleiding voor officieren

Aangezien alleen officieren die een hogere militaire school hebben doorlopen, na weer een toelatingsexamen te hebben afgelegd toegang hebben tot een militaire academie, bestaat er binnen het Russische officierscorps een grote behoefte aanvullende dag- en avondcursussen te volgen, en wel voor de officieren die luitenant zijn geworden aan een middelbare militaire school. Officieren die van deze mogelijkheid gebruik

TABEL 2
Militaire scholen

Politieke scholen	10
Scholen voor verbonden wapens en cavalerie	17
Artilleriescholen	10
Lucht doelraketscholen	5
Verbindingsscholen	11
Commandoscholen (algemene commandovoering)	4
Geniescholen	3
Scholen voor achterland en bevoorrading	6
Scholen voor militaire bouw en constructie	5
Automobielscholen	4
NBC-scholen	3
Topografische school	1
Luchtlandingsschool	1
Bouwtechnische school	1
Scholen voor luchtverdedigingsstrijdkrachten	15
Marinescholen (afb. 7)	10
Luchtmachtsscholen	24
Militaire instituten en faculteiten	6

Afb. 5 Deze schets toont hoe de militaire scholen en academies over de Sovjet-Unie liggen verspreid; de grootste concentraties vinden wij in Moskou, Leningrad, Tsjeljabinsk, Charkov, Kiev, Ordzjonikidze, Ryazan, Tambov en Uljanovsk

maken, worden met vrijstelling van diverse diensten en een aantrekkelijke studieverlofregeling geholpen. De voorkeur gaat daarbij uit naar avondcursussen, om te voorkomen dat te veel functies langdurig onbezet blijven. Behalve deze vrij algemene cursussen om het kennisniveau van een grote groep op een hoger plan te brengen, zijn er ook cursussen, die zijn bestemd om officieren voor te bereiden op specifieke functies die zij in de nabije toekomst gaan vervullen. Een mooi voorbeeld daarvan is de „Vystrel”-cursus.

De „Vystrel”-cursus

De „Vystrel”-cursus is een voortgezette officierscursus, die vermoedelijk het beste te vergelijken is met ten onzent de cursus Stafdienst. De volledige benaming van deze, in de stad Solnetsjnogorsk (Moskou oblast) gehouden, cursus is „Vystrel-cursus, genaamd maarschalk van de Sovjet-Unie B. M. Sjaposjnikov”.⁸ Sinds 1969 is kolo-

nel-generaal D. A. Dragunski commandant van dit instituut. De lengte van deze cursus varieert van enkele maanden tot ongeveer een jaar; hij is bestemd voor officieren van de grondstrijdkrachten, die daar worden opgeleid voor commandofuncties, politieke functies en functies aan militaire scholen.

Op 21 november 1918 al begon de eerste cursus. Destijds was de naam nog „Eerste Hogere Officierscursus”. In 1971 kreeg de cursus zijn huidige benaming.

Ongeveer 75% van de studietijd wordt besteed aan praktijklessen. De studierichtingen zijn:

- marxistisch-leninistische theorie;
- tactiek;
- schietopleiding;
- bewapeningsfacetten;
- militaire techniek;
- militaire geschiedenis.

⁸ B. M. Sjaposjnikov (1882-1945) commandeerde in 1917 – 35 jaar oud – als kolonel een regiment. Hij was in 1931 en 1932 bevelhebber van het Militaire District Wolga (VOMD). Van 1935-1937 was hij bevelhebber van het Militaire District

Leningrad (LEMD). In augustus 1940 werd hij plaatsvervangend volkscommissaris voor verdediging, nadat hij enige tijd Chef van de Generale Staf was geweest. Van 1943-1945 was hij commandant van de Generale-Stafacademie.

De cursus kan ook worden gevolgd door officieren van de andere Warschau-Pactlidstaten (zie afb. 6).

De militaire academies

Aan de militaire academies, die het beste kunnen worden vergeleken met een hogere krijgsschool, worden alleen officieren toegelaten die een hogere militaire school met succes hebben doorlopen en bovendien enkele jaren ervaring bij de troep hebben opgedaan.

Er zijn in de Sovjet-Unie vijftien militaire academies en een dependance. Ook deze academies kunnen worden bezocht door cursisten uit bevriende communistische landen. Tabel 3 geeft de locaties van deze vijftien Russische militaire academies, voor zover ze uit open bronnen konden worden vastgesteld.

Gemiddeld duurt een cursus aan een academie twee jaar. Behalve met het opleiden van personeel houdt men zich ook bezig met wetenschappelijk onderzoek en het begeleiden van de vele schriftelijke cursussen die aan een academie kunnen worden gevolgd.

Jaarlijks worden door het Centrale Directoraat voor Personeel 100 à 150 kolonels en generaalsmajoor geselecteerd om de allerhoogste opleiding te mogen volgen aan de Generale-Stafacademie.

De Generale-Stafacademie

Het hoogste opleidingsinstituut voor officieren in de Sovjet-Unie is de „Generale-Stafacademie van de Sovjetrussische strijdkrachten, genaamd K. Ye. Worosjilov.” Deze opleiding draagt een

Afb. 6 Het gebouw, waarin het grootste deel van de „Vystrel”-cursus wordt gegeven

operationeel-strategisch karakter. Cursisten moeten minimaal twee jaar ervaring hebben opgedaan als commandant of stafofficier van een grotere eenheid. Het is ook deze academie, die na wetenschappelijk onderzoek aanbevelingen doet de militaire doctrine eventueel aan te passen. In 1979 is leger-generaal M. M. Kozlov commandant geworden van deze academie, die zich in Moskou bevindt.

De huidige Generale-Stafacademie is opgericht in april 1936 in opdracht van de toenmalige volkscommissaris van defensie. Sinds 1946 worden aan diverse faculteiten tweejarige cursussen gegeven. In 1958 kreeg de academie haar huidige naam. Om te kunnen worden toegelaten tot dit militair-theoretische centrum moet men niet alleen zijn geselecteerd, maar ook een van de vijftien militaire academies hebben doorlopen. De Generale-Stafacademie wordt, evenals de „Vystrel”-cursus, ook bezocht door cursisten uit bevriende naties. De doelstelling van de acade-

TABEL 3
Militaire academies in de Sovjet-Unie

Locatie	Naam
Kalinin	Militaire Commandoacademie genaamd Maarschalk van de Sovjet-Unie G. K. Zjoekov
Charkov	Militair Technische Academie voor radiotechniek van de luchtverdedigingsstrijdkrachten genaamd Maarschalk van de Sovjet-Unie L. A. Goworov
Kiev	Dependance van de Militaire Artillerieacademie genaamd M. I. Kalinin
Leningrad	Militaire Academie der Verbindingen genaamd S. M. Buderni (afb. 8)
Leningrad	Militaire Geneeskundige Academie genaamd S. M. Kirov
Leningrad	Militaire Artillerieacademie genaamd M. I. Kalinin
Leningrad	Militaire marineacademie genaamd Maarschalk van de Sovjet-Unie A. A. Gretsjo
Leningrad	Militaire Academie voor Achterland en Transport
Moskou	Militaire Academie genaamd F. E. Dzjzjinski
Moskou	Militaire Politieke Academie genaamd V. I. Lenin
Moskou	Militaire NBC-Academie genaamd Maarschalk van de Sovjet-Unie S. K. Timosjenko (afb. 8)
Moskou	Militaire Technische Academie genaamd V. V. Koelbisjev
Moskou	Militaire Academie der Tanktroepen genaamd Maarschalk van de Sovjet-Unie R. Ya. Malinovski
Moskou	Militaire Academie genaamd M. V. Frunze
Moskou	Militair Technische Luchtmachtacademie genaamd Professor N. Ye. Zjoekovski
Monino (Moskou oblast)	Militaire Luchtmachtacademie genaamd Yu. A. Gagarin

Afb. 7 De in Leningrad gevestigde Hogere Marineschool genaamd M. V. Frunze

mie is het opleiden van officieren voor leidinggevende functies binnen het ministeriële apparaat en voor commando- en staffuncties van divisie-niveau en hoger.

De politieke avondcursus

Zoals inmiddels reeds duidelijk mag zijn gebleken, wordt er zoveel belang gehecht aan de marxistisch-leninistische opleiding van officieren, dat wellicht de vraag zou kunnen rijzen waar men de tijd vandaan haalt om het kennispakket uit te breiden of de officier in staat te stellen zijn kennis te verdiepen.

Welnu, dat gebeurt in de avonduren. Over het algemeen kunnen de officieren dat doen met zelfstudie, maar het is ook mogelijk een cursus van een of twee jaar te volgen aan wat men noemt de „Marxistisch-leninistische avonduniversiteit”. Het aantal uren, dat gedurende een tweejarige cursus in de avonduren aan deze studie wordt besteed, varieert van 308 tot 352 uur.

Het valt dus niet te ontkennen, dat er voortdurende zorg wordt besteed aan het begeleiden van het politieke denkproces der officieren. Een politieke gewetenscrisis bij de Russische officier is dan ook vermoedelijk niet zo snel te verwachten. En als dat al zou gebeuren, is het hoogst onwaarschijnlijk, dat hij in het officierscorps zal blijven gehandhaafd.

Het resultaat

Ik zal trachten aan de hand van enkele cijfers te illustreren wat mogelijk de resultaten zijn van de niet aflatende inspanningen van de Russische

leiders, een betrouwbaar en kwalitatief hoogwaardig officierscorps te creëren.

In 1928 was slechts 16,3% van de officieren technisch geschoold. In 1940 was dat reeds 28,4%, waarna het percentage gestaag opliep tot ongeveer 50% in 1975 (bij de Strategische raketstrijdkrachten zelfs 75%).

Ook de uitbreiding van het aantal hogere militaire scholen heeft effect gesorteerd. In 1940 had 63% van de officieren een middelbare of hogere militaire school doorlopen. In 1975 gold dat voor 90% van de officieren, die werkzaam waren op regimentsniveau of hoger. Hetzelfde was in 1975 het geval met 80% van alle politieke officieren.

Reeds eerder in dit artikel werd gesteld, dat Le-

Afb. 8 Links maarschalk van de Sovjet-Unie S. K. Timosjenko, naar wie de in Moskou gevestigde Militaire NBC-academie is genoemd; rechts maarschalk van de Sovjet-Unie S. M. Budenni, naar wie de in Leningrad gevestigde Militaire Academie der Verbindingen is genoemd

Afb. 9 Het embleem „klasse“-specialist, zoals dat hier wordt getoond, wordt alleen door officieren gedragen; het embleem is ingesteld bij „Prikaz“ van 20 augustus 1968.

In het schildje kan de aanduiding 1, 2, 3 of M voorkomen, hetgeen de mate van gespecialiseerdheid aangeeft. Het embleem wordt, evenals de in afb. 4 getoonde emblemen, op de rechterborst gedragen)

nin wenste dat een officierscorps zou worden opgebouwd dat moest bestaan uit vertegenwoordigers van arbeiders en boeren. Dat in 1928 het uit die kringen afkomstige percentage officieren de 72% niet te boven ging, werd verklaard door te stellen dat de ervaring en kennis van officieren, die reeds voor 1917 in het leger dienden, noodzakelijk waren voor de opbouw van het nieuwe Rode Leger. In 1978 was dat beeld echter geheel gewijzigd: toen kwam 57% van de officieren voort uit arbeiderskringen, 29,6% uit de agrarische sector en slechts 13,4% uit de intelligentsia.

Ook de invloed van de Partij is in de loop der jaren steeds groter geworden. Alleen van de commandanten in 1928 was 52,9% partij- of Komsomolid; in 1979 gold dat voor 90% van alle officieren.

Verder is van ten minste één militair district bekend, dat in 1977 rond 60% van de officieren een militair „klasse“-specialisme had behaald (zie afb. 9).

Slot

De uitspraken van Lenin over het vormen en opleiden van beroepskader gelden tot op de dag van vandaag als basis voor de opleiding van beroepsofficieren.

De voortschrijdende technologische ontwikkelingen op allerlei gebieden hebben de Russen doen inzien dat de officiersopleiding, althans ten dele, moest worden aangepast, hetgeen zijn weerslag vond in de uitbreiding van het aantal hogere militair-technische scholen.

Het Rode Leger is een leger, voortgekomen uit arbeiders en boeren, dat zich ten doel stelt kapitalistische invloeden te weren en de socialistische verworvenheden te beschermen. De officieren, hoofdzakelijk voortkomende uit de arbeidersklasse, zijn de ruggegraat van dat leger dat niet zal schromen ook buiten de landsgrenzen groeperingen te ondersteunen, wier socialistische be-

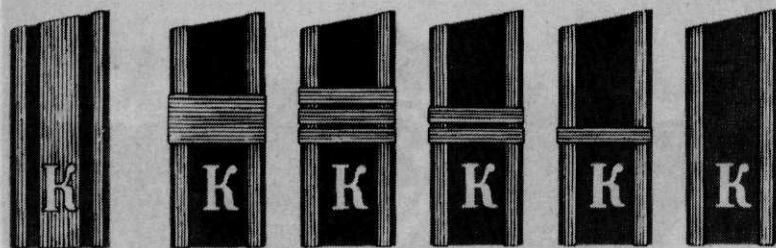
langen in het gedrang dreigen te komen (Grondwet, artikel 28).

De heldendaden, verricht door de mensen van het eerste uur tijdens de revolutie, en de tijdens de Tweede Wereldoorlog behaalde overwinningen spelen nog steeds een overheersende rol bij het partijpropagandistische werk van politieke officieren op alle niveaus. Zij dienen alle militairen voortdurend erop te attenderen, wat hun verantwoordelijkheden zijn ten opzichte van de maatschappij waarvan zij deel uitmaken. Alle media staan hen daarbij ten dienste, waarbij dient te worden opgemerkt dat hier niet alleen invloed wordt uitgeoefend door het verstrekken van informatie, maar ook door het onthouden daarvan.

De militaire en politieke activiteiten — die vooral worden ontplooid in de premilitaire periode van de militair (school, Dosaaf, enz.) — spelen een belangrijke vormende rol in het proces van beïnvloeding van de jeugd die, „rijp“ voor verdere vorming in de strijdkrachten, een opleiding gaat volgen aan een militaire school (afb. 10).

De officieren van het Rode Leger hebben een aparte status. De artikelen 62 en 63 van de Grondwet, die overigens betrekking hebben op alle militairen, spreken over „ereplicht“ en „heilige plicht“. De wijze, waarop Brezjnejev in 1971 de officier als Sovjetrussisch specialist beschreef, geeft extra inhoud aan het begrip officier. De eigenschappen die aan de Russische officieren worden toegeschreven, zijn bij het grote publiek bekend, in het bijzonder door desbetreffende publikaties in de *Rode Ster*. Het is niet ondenkbaar, dat daardoor een bepaalde ondefinieerbare vorm van ontzag voor officieren bij de jeugd wordt geprogrammeerd, zodat het leiding geven aan dienstplichtigen, in ieder geval tijdens hun initiële opleiding, gemakkelijker is dan in het Westen.

De invloed van de politieke officieren op alle niveaus zou de functie van commandant voor ve-

Afb. 10 De rangonderscheidings-tekens, zoals zij worden gedragen door hen die in opleiding zijn voor officier aan een van de daartoe bestemde scholen. De ondergrond kan rood, zwart of een andere kleur zijn, die het wapen of dienstvak aangeeft waarbij de cursist in opleiding is; de gearceerde strepen en de letter K zijn geel. V.l.n.r.: starsjina, starsji serzjant, serzjant, mladsji, serzjant, jefrejtor en soldat

len onaantrekkelijk kunnen maken. Deze politieke officieren hebben invloed op zowel de gevechtsopleiding als op het moreel, en bovendien kunnen zij over een eigen lijn voor hun rapportages beschikken. Een commandant heeft zo'n plaatsvervangende commandant dus niet geheel onder controle, maar draagt wel de eindverantwoordelijkheid voor de eenheid als geheel. Deze constructie in de leiding van iedere eenheid kan gemakkelijk het onderlinge vertrouwen verstoren en zelfs achterdocht in de hand werken. De functie van commandant in de Sovjetrussische strijdkrachten lijkt nauwelijks benijdenswaard; prettiger is het in dat systeem plaatsvervanger te zijn.

Toelating tot militaire opleidingsinstituten, ongeacht of dat nu de middelbare of hogere militaire scholen zijn of academies, geschiedt via toelatingsexamens en wordt bovendien beïnvloed door adviezen van militaire commissarissen, commandanten en politieke functionarissen. Door deze vorm van selectie weet men zich verzekerd van de juiste „kleur” en instelling van de aankomende officier.

Doordat ook vele officieren van de andere Warschau-Pactlidstaten de academies en voortgezette officierscursussen volgen, wordt een hoge mate van eenheid van opvatting binnen het Warschau-Pact bevorderd.

Alleen officieren worden opgeleid zoals in dit artikel is beschreven. Voor onderofficieren zijn er qua opleiding geen vergelijkbare voorzieningen. Dat betekent, dat militaire kennis en ervaring bij de laatstgenoemde categorie dan ook niet al te zeer mogen worden verwacht. Is dat juist, dan zou het wel eens kunnen betekenen dat het uitvallen van officieren, met name op het lagere niveau, zeer nadelig werkt op het moreel en de inzetbaarheid van die eenheid. Het is best mogelijk dat men het officierscorps ziet als de ruggegraat van het leger, maar zonder voldoende gezonde

spieren (een goed opgeleid onderofficierscorps) zou dat lichaam van miljoenen soldaten niet in staat zijn te marcheren zoals de leiding dat wenst. Mogelijk, dat de beslissing tot het invoeren van de categorie praporsjtsjiki⁹ (eerst hier genoemd, omdat dit niet was in te passen in het begin van het artikel) is gebaseerd op het inzicht dat een eenheid moet beschikken over meer kennis en ervaring dan alleen hetgeen aanwezig is bij officieren. Ook de factor continuïteit zal daarin een belangrijke rol hebben gespeeld. Misschien, dat zelfs het ontbreken van kwaliteit bij de jongere officieren nog een factor van overweging is geweest.

De kwaliteit van het Russische officierscorps blijft een punt van discussie. Zelfs in de *Voyenni Vestnik* worden regelmatig officieren met naam en toenaam genoemd, omdat zij bij de uitvoering van een tactische opdracht de gestelde eisen niet hebben gehaald. De controle op de commandant door meerderen en politieke officieren is zo groot, dat hij geneigd zou kunnen zijn meer rekening te houden met hen dan met de ondergeschikten van zijn eenheid. Indien dan bovendien de privileges, die de Russische officieren in het algemeen hebben, in beschouwing worden genomen alsmede hun neiging in hun werk nogal bureaucratisch te werk te gaan, kan men zich voorstellen dat dit alles te zamen niet bevorderend werkt op de verhouding tussen officieren enerzijds en overigen anderzijds.

Een voorzichtige conclusie zou kunnen zijn, dat

⁹ De oorsprong van de categorie „praporsjtsjiki” gaat terug tot 1649, toen tsaar Aleksander Michailovitsj de rang „znamyontsjik” invoerde. De huidige categorie is opnieuw beschreven en vastgesteld bij „Ukaz” van het Presidium van de Opperste Sovjet van 18 november 1972. Bij de marine noemt men deze categorie „mitsjmani”. Naar deze categorie kunnen die onderofficieren overgaan die in alle opzichten boven het gemiddelde uitsteken, maar die (wegens onvoldoende vooropleiding) net niet in aanmerking komen voor een officiersrang.

het ontbreken van volledig onderling vertrouwen tussen alle militairen van een eenheid gepaard aan het door de officieren in stand houden

van een soort kaste, terwijl zulks eigenlijk niet in hun systeem past, een nadelige invloed heeft op discipline en moreel tijdens het gevecht.

Literatuur

Krasnaya zvezda (1976)(1) t/m (1980)(10).

N. Sedov – *Sov. Mil. Rev.* (1978)(6)14.

A. A. Gretsjo – *Vooruzhenye sily sovjetskogo soyuza*.
Moskou (1975).

I. N. Sjkadov – *Kadry sovjetskoy armii i voyenno-morskogo flota*. Moskou (1977).

V. Korolenko – *Sov. Mil. Rev.* (1979)(4)34.

V. Kovaljov – *Sov. Mil. Rev.* (1979)(5)34.

V. Titov – *Sov. Mil. Rev.* (1978)(12)2.

Anon. – *Sov. Mil. Rev.* (1976)(4)49.

M. V. Greskov – *Sov. Mil. Rev.* (1978)(12)61.

V. G. Reznitsjenko – *Sov. Mil. Rev.* (1978)(12)10.

Yu. Kovalev – *Voyennoye znaniya* (1980)(7)12.

I. Garbuzov – *Sov. Mil. Rev.* (1978)(12)16.

P. D. Gudz – *Voyenni Vestnik* (1980)(9)16.

V. Kovalev – *Voyenni Vestnik* (1980)(3)17.

Yu. Popov – *Voyenni Vestnik* (1980)(3)15.

V. Drozdov – *Sov. Mil. Rev.* (1979)(1)36.

I. Popov – *Voyennoye znaniya* (1980)(5)44.

Spravochnik propagandista i agitatora armii i flota.
Moskou (1978).

Sovjetskaya Voyennaya Entsiklopediya (1976-1980).

MS
150

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

FINABEL, stille getuige van een Europese defensiesamenwerking

drs. J. van der Velde en drs. F. Verloove

medewerkers LAS

Op 28 oktober 1978 vierde het samenwerkingscomité FINABEL zijn vijftienvigjarig bestaan. Niettegenstaande deze respectabele leeftijd — FINABEL is het oudste Europese samenwerkingsverband op militair gebied — heeft het comité nooit de bekendheid gekregen, die vergelijkbare internationale samenwerkingsorganisaties wel hebben verworven. Het echeq van de Europese Defensiegemeenschap is bij velen bekend, het inmiddels meer dan zilveren jubileum van FINABEL niet. Zelfs de Adviesraad Defensie Aangelegenheden spreekt niet geheel correct over FINABEL¹, de raad noemt het ten onrechte een informeel contact tussen de chefs van landmachtstaven van de WEU-landen. FINABEL verdient deze onbekendheid niet; dit artikel poogt aan te tonen waarom.

Geschiedenis

Het „Comité FINABEL de Coordination” werd in 1953 opgericht krachtens een directe overeenkomst tussen de chefs van staven van de landstrijdkrachten van Frankrijk, Italië, Nederland, België en Luxemburg. Dat gebeurde met toestemming van de respectieve ministers van defensie. De naam FINABEL ontstond door de beginletters van de deelnemende landen samen te voegen.

De oprichting van FINABEL vond plaats op het tijdstip dat de Westduitse herbewapening en de daarmee samenhangende discussie over een Europese Defensiegemeenschap in het brandpunt van de politieke belangstelling stonden. Met deze defensiegemeenschap zou tevens een Europees leger zijn ontstaan, iets wat sinds de Kruistochten niet meer in de Europese geschiedenis was voorgekomen. Een Europees leger is er (vooralsnog) niet gekomen, maar het comité FINABEL wel en dat biedt aan de chefs van de land-

¹ Europese materieelsamenwerking op defensiegebied (Rapport Adviesraad Defensieaangelegenheden). Den Haag (1978)9.

Afb. 1 Embleem

machtstaven van diverse Europese leden van de NAVO toch nog de mogelijkheid de noodzakelijke contacten op een meer dan informele wijze te onderhouden.

Van het begin van de oprichtingsonderhandelingen af werd de Bondsrepubliek gewezen op de doelstelling van FINABEL en op de wens van de leden dat ook dat land zou toetreden. Westduitse vertegenwoordigers woonden dientengevolge sedert juni 1955 de vergaderingen van de werkgroepen bij. Het zou echter tot maart 1956 duren, voordat de Inspecteur van de Bundeswehr door zijn minister van defensie werd geautoriseerd metterdaad deel te nemen.

Met de officiële toetreding van de „République Fédérale d'Allemagne” verkreeg het comité zijn definitieve naam: FINABEL (afb.1).

In dezelfde periode werd het Verenigd Koninkrijk uitgenodigd tot FINABEL toe te treden. Hoe-

wel de Britten inmiddels wel lid waren geworden van de Westeuropese Unie, wezen zij niettemin de uitnodiging van FINABEL — met dezelfde lidstaten nota bene — vooralsnog af. Pas in januari 1972 kreeg de Chef Generale Staf van de Britse landstrijdkrachten van zijn minister van defensie toestemming te gaan participeren in de FINABEL-activiteiten. De officiële toetreding vond wat later, op 29 maart 1973, te 's-Gravenhage plaats. De Britten hadden er geen behoefte aan dat hun beginletter werd toegevoegd en verklaarden zich bereid met België de letter B te delen: de naam FINABEL bleef gehandhaafd.

De FINABEL-structuur

FINABEL bestaat voornamelijk uit comités en werkgroepen (zie afb. 2); het secretariaat is — in vergelijking met bijvoorbeeld de NAVO-hoofdkwartieren te Brussel en Mons — qua omvang minimaal te noemen.

1. Comité des Chefs d'Etat-Major

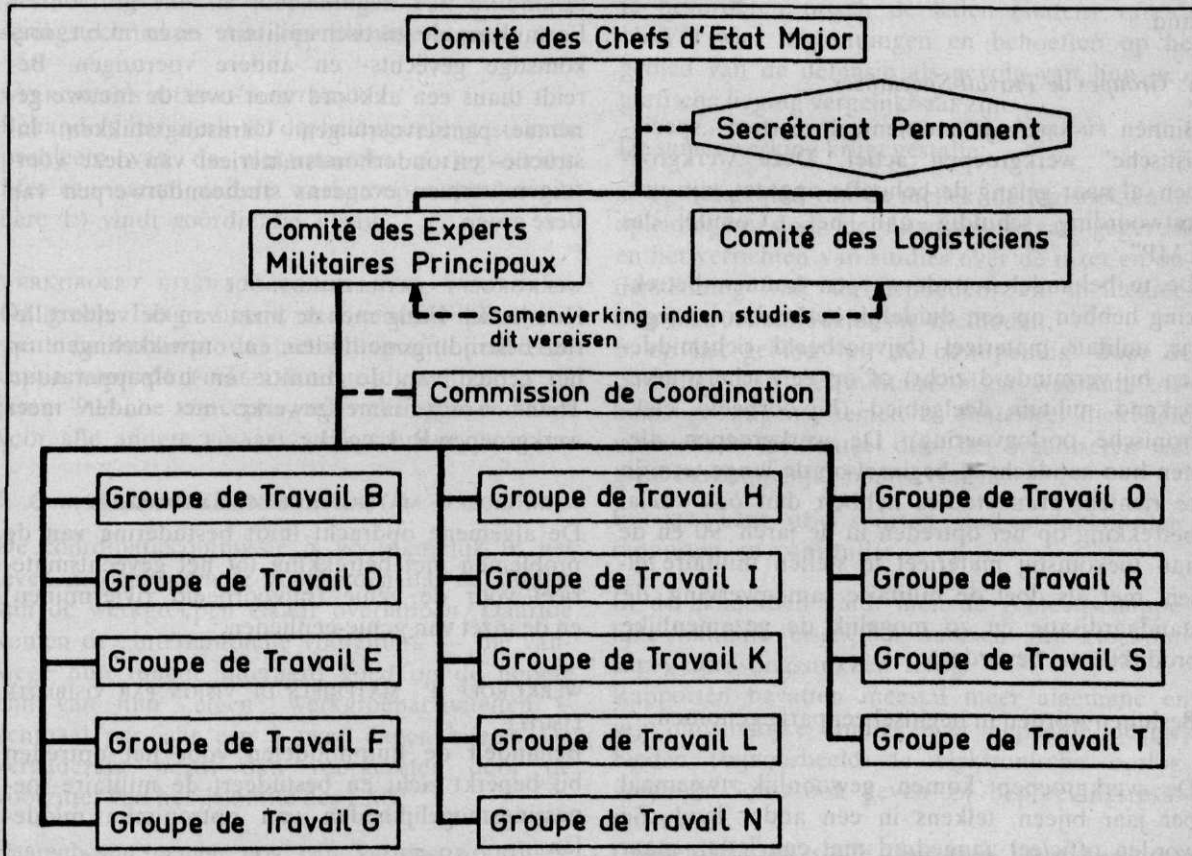
Het hoogste orgaan binnen FINABEL is het „Comi-

té des Chefs d'Etat-Major" (CEM). Dit comité, bestaande uit de chefs van landmachtstaven, komt in principe eenmaal per jaar bijeen, telkens in een ander land, waarbij dan de gastheer tevens als voorzitter optreedt. Alle „bindende" beslissingen betreffende FINABEL worden in dit comité genomen. Voorts worden in het CEM de algemene richtlijnen opgesteld, de bereikte resultaten worden beoordeeld, werkgroepen worden opgericht — of opgeheven — en de werk- en studieresultaten van de diverse werkgroepen worden officieel bekrachtigd.

2. Comité des Experts Militaires Principaux

Weliswaar is het CEM hiërarchiek gezien het belangrijkste FINABEL-comité, de „stuwende taak" lijkt eerder weggelegd voor het „Comité des Experts Militaires Principaux" (EMP). Dit comité ressorteert direct onder het CEM en komt in principe tweemaal per jaar bijeen. Het kan worden gezien als het „uitvoerende" orgaan van het CEM. Taken zijn onder meer: voorbereiding en uitvoering van de besluiten van het CEM, goedkeuring of afwijzing van de door de nationale

Afb. 2 FINABEL bestaat voornamelijk uit comités en werkgroepen

staven aangevraagde studies, voortgangscntrole op de werkzaamheden van de werkgroepen, opstelling of wijziging van mandaten en bepaling van de prioriteiten.

De verschillende EMP's zijn, binnen hun nationale staven, belast met de planning en bestudering van militaire materieelzaken.

Nederland wordt in dit comité vertegenwoordigd door de Souchef Plannen van de landmachtstaf.

3. *Comité des Logisticiens*

Niet alleen de EMP's, maar ook het „Comité des Logisticiens” is rechtstreeks verantwoording schuldig aan het CEM. Het houdt zich bezig met de bestudering en uitwisseling van gegevens over allerhande logistieke vraagstukken. Soms, als de aard van het bestudeerde onderwerp zulks vereist, kan het comité via de EMP's worden uitgenodigd samen te werken met een van de gespecialiseerde werkgroepen. Thans is het comité belast met de opstelling van een logistiek hoofdstuk voor het tactisch concept post-90 (werkgroep T).

De logistieke experts komen twee à driemaal per jaar bijeen; het hoofd van de afdeling Logistiek van de landmachtstaf vertegenwoordigt Nederland.

4. *Groupes de Travail Spécialisés*

Binnen FINABEL zijn momenteel veertien „specialistische” werkgroepen actief. Deze werkgroepen, al naar gelang de behoefte opgezet, zijn verantwoording schuldig aan het „Comité des EMP”.

De te behandelen onderwerpen kunnen betrekking hebben op een duidelijk herkenbare categorie militair materieel (bijvoorbeeld richtmiddelen bij verminderd zicht) of op een scherp afgebakend militair deelgebied (bijvoorbeeld elektronische oorlogvoering). De werkgroepen dienen hun aandacht in beginsel op de lange termijn te richten. Hun studies hebben dan ook veelal betrekking op het optreden in de jaren '90 en de aan toekomstig materieel te stellen militaire eisen, met als doel de militaire samenwerking, de standaardisatie en zo mogelijk de gezamenlijke productie te bevorderen.

Besluiten worden in beginsel eenparig genomen.

De werkgroepen komen gewoonlijk tweemaal per jaar bijeen, telkens in een ander land. Zij worden officieel aangeduid met een letter, maar

gebruikelijker is de benaming van het NAVO-spelalfabet.

Elke lidstaat kan voorzitters voor deze werkgroepen leveren. Dezen worden in het FINABEL-spraakgebruik „internationaal voorzitter” genoemd. De voorzitters van de werkgroepen L (gevechtsveldbewaking) en S (elektronische oorlogvoering) zijn momenteel Nederlanders.

Hieronder volgt een overzicht van de werkgroepen met een korte omschrijving van de te behandelen onderwerpen. Evenals de comités worden de werkgroepen met hun Franse benaming aangeduid. Dat is niet toevallig, want het Frans is de officiële FINABEL-taal.

WERKGROEP B - ARMEMENT D'INFANTERIE

Houdt zich bezig met de verschillende aspecten van de infanteriebewapening (van zowel de te voet optredende als de gemechaniseerde en gemotoriseerde infanterie).

WERKGROEP D - ARMES ANTI-AÉRIENNES

Bestudeert de problematiek van de luchtverdediging in de gevechtszone.

WERKGROEP E - VÉHICULES DE COMBAT ET DE SERVITUDE

Formuleert de tactisch-militaire eisen m.b.t. toekomstige gevechts- en andere voertuigen. Bereidt thans een akkoord voor over de nieuwe generatie pantservoertuigen. Uitrustingsstukken, instructie- en onderhoudsmaterieel van deze voertuigen vormen eveneens studieonderwerpen van deze groep.

WERKGROEP F - ARTILLERIE SOL-SOL

Houdt zich bezig met de inzet van de veldartillerie, bestrijdingsmethoden en ontwikkelingen op het gebied van de munitie en hulpapparatuur. Thans wordt samengewerkt met onder meer werkgroepen R, L en H.

WERKGROEP G - MATÉRIELS DE COMBAT DU GÉNIE

De algemene opdracht luidt bestudering van de problemen met betrekking tot het gevechtsmaterieel voor de genie (bijvoorbeeld riviermijnen) en de inzet van genie-eenheden.

WERKGROEP H - MATÉRIELS DE VISION PAR VISIBILITÉ LIMITÉE

Behandelt de hulpmiddelen voor het optreden bij beperkt zicht en bestudeert de militaire toepassingsmogelijkheden van optronische middelen.

WERKGROEP I - MATÉRIELS DE TRANSMISSION

Verantwoordelijk voor studies met betrekking tot verbindingsmaterieel en procedures.

WERKGROEP K - AÉROMOBILITÉ DES FORCES TERRESTRES ET DE TRANSPORT PAR AIR DES MATÉRIELS DE L'ARMÉE DE TERRE

Bestudeert de diverse luchtmobiele middelen (met name de helikopter) die het optreden van de landstrijdkrachten moeten ondersteunen.

WERKGROEP L - MOYENS DE RECONNAISSANCE ET DE SURVEILLANCE DU CHAMP DE BATAILLE

Houdt zich bezig met gevechtsbewaking en doelopsporing in het algemeen.

WERKGROEP N - DÉFENSE NUCLÉAIRE

De opdracht zal, gezien de sprekende titel, duidelijk zijn.

WERKGROEP O - DÉFENSE CHIMIQUE ET BIOLOGIQUE

Ook hier behoeft de algemene opdracht geen nadere uitleg.

WERKGROEP R - SYSTÈMES AUTOMATISÉS D'AIDE AU COMMANDEMENT

Bestudering van de toepassingen van automatiseringstechnieken voor operationele staven.

WERKGROEP S - GUERRE ÉLECTRONIQUE

Behandelt het sterk in de belangstelling staande probleem van de elektronische oorlogvoering. Met een aantal andere werkgroepen (onder andere L) vindt coördinatie plaats.

WERKGROEP T - ÉTUDES TACTIQUES

De groep Tango neemt een centrale plaats in, want zij ontwerpt de tactisch-operationele conceptie voor de FINABEL-landstrijdkrachten in de jaren '90. Die conceptie zal richtinggevend zijn voor alle andere FINABEL-werkgroepen.

5. *Commission de Coordination*

De coördinatiecommissie is voornamelijk in het leven geroepen om te voorkomen dat de studies van de werkgroepen elkaar overlappen. Daartoe komen de „internationale voorzitters” — die vanwege hun functie uiteraard goed op de hoogte zijn van hun „eigen” werkgroepactiviteiten — eenmaal per jaar een à twee dagen bijeen. De vergadering wordt dan voorgezeten door de voorzitter van het „Comité des EMP”.

Daarenboven nemen nog een vertegenwoordiger

van het Logistiek comité en een vertegenwoordiger van het Internationaal Secretariaat van het „Standing Armaments Committee” van de West-europese Unie aan de coördinatievergadering deel.

6. *Secrétariat Permanent*

Het FINABEL-secretariaat zetelt te Brussel en is, wij zeiden het al, opmerkelijk klein te noemen. De leiding berust bij een Franse hoofdofficier die wordt bijgestaan door een Belgische hoofdofficier. De werkruimte is niet opgenomen in het overigens beperkte budget, maar wordt ter beschikking gesteld door de Belgische strijdkrachten. De wijze waarop deze internationale samenwerkingsorganisatie haar activiteiten weet te bekostigen, verdient zeker bewondering. Doordat optimaal gebruik wordt gemaakt van de bestaande faciliteiten aan werk- en vergaderruimte, messes, enz. — door de gastheerlanden aan de overige deelnemers aangeboden — kan met een bescheiden secretariaat worden volstaan.

Doel en resultaten

FINABEL heeft tot doel de militaire samenwerking te bevorderen tussen de leden (staten) van de NAVO wier inspanningen en behoeften op het gebied van de defensie als gevolg van hun geografische ligging vergelijkbaar zijn.

De samenwerking krijgt gestalte:

- a. op het gebied van de tactiek, de logistiek en de opleidingen: door de uitwisseling van gegevens en het verrichten van studies over de inzet en ondersteuning van de eenheden, en incidenteel over instructiemiddelen en -methoden;
- b. op het gebied van de bewapening: door de opstelling van de militaire eisen waaraan toekomstige wapensystemen en materieel dienen te voldoen, en incidenteel door het organiseren van gemeenschappelijke beproevingen.

FINABEL kent drie soorten studies: akkoorden, rapporten en conventies.

In de akkoorden vindt men de gemeenschappelijke militaire eisen ten aanzien van (toekomstige) uitrustingsstukken terug.

Rapporten bevatten meestal meer algemene en vrij omvangrijke studies over bepaalde deelgebieden (bijvoorbeeld de elektronische oorlogvoering). Soms ook geven zij beproevingsresultaten weer.

Conventies, ten slotte, bevatten afspraken over

procedures, methoden, enz. Zo bestaat er een conventie over parachutespringen.

Deze documenten worden regelmatig geactualiseerd.

Thans zijn meer dan honderd akkoorden, een kleine dertig rapporten en een twintigtal conventies van kracht. Zeker geen ongunstig resultaat, waarbij natuurlijk wel moet worden bedacht dat het hier geen volkenrechtelijke overeenkomsten betreft en dat FINABEL op het vlak van de internationale materieelsamenwerking niet direct kan bijdragen, omdat de uiteindelijke productie en aanschaf buiten de bevoegdheid vallen van de chefs van landmachtstaven.

Anderzijds kan niet worden ontkend dat de op de akkoorden gebaseerde gemeenschappelijk ingenomen positie een niet te onderschatten invloed heeft op de besluitvorming van de nationale instellingen die uiteindelijk voor de aanschaf verantwoordelijk zijn.

FINABEL en andere Europese samenwerkingsorganen

Alhoewel FINABEL uniek is als samenwerkingsorgaan tussen diverse Europese chefs van landmachtstaven, is het zeker niet het enige orgaan op het gebied van de Europese militaire samenwerking.

Afb. 3 tracht een overzicht te geven van de bestaande instanties. Er is soms fijn politicologisch onderzoekwerk nodig om erachter te komen waarom deze of gene natie wel lid is van een bepaalde organisatie, maar van een ander internationaal orgaan — met veelal dezelfde lidstaten — niets wil weten. Wij zullen ons hier echter beperken tot een korte bespreking van de verschillende organen.

De Westeuropese Unie (WEU), opgericht in 1954, met als hoogste „besluitnemers” de respectieve ministers, heeft precies dezelfde naties tot leden als het FINABEL-comité. De WEU is echter altijd in de schaduw van de NAVO gebleven. Eén van de verklaringen daarvoor is dat oorspronkelijk de WEU onder meer tot taak had toezicht te houden op de Westduitse herbewapening. Het zal een ieder duidelijk zijn dat de Bondsrepubliek Duitsland, in tegenstelling tot Frankrijk, slechts geringe belangstelling heeft voor dit samenwerkingskader.²

Naast de WEU dienen de Eurogroep en de Onafhankelijke Europese Programmagroep (IEPG)

² Zie¹, blz. 10.

DEELNEMERS ORGANISATIE	BE	B D	CA	DE	FR	GB	GR	IT	LU	NL	NO	P	PT	U	S	NIVEAU
	NAVO	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
FINABEL	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	CHEFS VAN STAVEN (LANDMAGT)
WEU	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	MINISTERS
EUROGROEP	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	MINISTERS
IEPG	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	STAATS- SECRETARISSEN

Afb. 3 Internationale militaire samenwerking: ... fijn politicologisch onderzoekswerk ...

te worden genoemd als Europese samenwerkingsorganen op defensiegebied.

De Eurogroep, opgericht in 1968, is een samenwerkingsverband binnen de NAVO met als hoogste besluitnemers de ministers. Zij kan worden gezien als een poging, door middel van overleg en samenwerking de Europese bijdrage aan de alliantie als geheel krachtiger en efficiënter te maken.

In 1976 kwam de IEPG tot stand. Deze groep, waarin de staatssecretarissen van buitenlandse zaken en van defensie verantwoordelijk zijn voor de besluitvorming, is opgezet om van Europese zijde het tweerichtingsverkeer op het gebied van de defensiematerieelsamenwerking tussen Europa en de Noordamerikaanse bondgenoten te bevorderen.

Het FINABEL-land Frankrijk is wel lid van de bovengenoemde organisatie; van de Eurogroep maakt het echter geen deel uit.

Beide samenwerkingsgroepen tellen verder dezelfde naties en omvatten, behalve de andere FINABEL-leden, ook Denemarken, Griekenland, Noorwegen, Portugal en Turkije.

Juist deze variaties in de ledensamenstelling bij de Europese defensiesamenwerkingsverbanden maken een doelmatiger aanpak van de bondgenootschappelijke verdediging er niet eenvoudiger op. Ook FINABEL ondervindt daarvan hinder maar tracht, door relevante documenten uit te wisselen, door vertegenwoordigers van andere organisaties uit te nodigen op FINABEL-vergaderingen of door zelf vertegenwoordigers naar vergaderingen van die andere organisaties te zenden, dubbel werk zoveel mogelijk te voorkomen.

Om die redenen neemt bijvoorbeeld het hoofd van het Standing Armaments Committee (SAC) van de Westeuropese Unie deel aan de jaarlijkse vergadering van de Coördinatiecommissie van

FINABEL, en de door de Europese ministers goedgekeurde LAND-concepten (LAND is een subgroep van de Eurogroep, die zich buigt over het vraagstuk van samenwerking bij nationale verdedigingsplannen voor landstrijdkrachten op langere termijn) worden aan FINABEL aangeboden. Nadat Frankrijk de gelegenheid heeft gekregen eventueel commentaar c.q. aanvullingen te geven, worden de LAND-concepten tevens FINABEL-concepten.

Toch zou de samenwerking nog beter kunnen functioneren en FINABEL kan daarin een niet te veronachtzamen rol spelen.

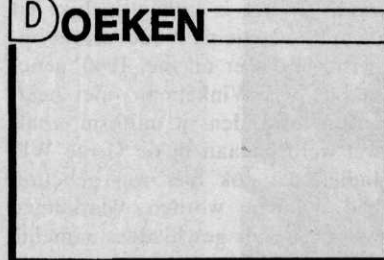
Een belangrijk voordeel van het comité FINABEL is dat de werkzaamheden worden verricht door „vergelijkbare” militaire experts, die gemakkelijker informatie kunnen uitwisselen om aan de hand daarvan tactische en materieelconcepties op te stellen; gemakkelijker dan politieke bewindslieden dat kunnen doen in het kader van bijeenkomsten van politiek gevoeliger samenwerkingsorganen. Daar spelen helaas niet alleen deskundigheid maar ook nog de politieke kleur van de zijn land vertegenwoordigende bewindsman en de nationale economische belangen op de achtergrond, soms een rol die niet altijd even bevorderlijk is voor de Europese samenwerking. Zeker als het gaat om de zo netelige samenwerking in materieelzaken.

Nationale industrieën zijn bij korte-termijnprojecten veelal reeds zover met hun kostbare onderzoek gevorderd dat de bewindsman slechts de keuze overblijft vóór of tégen de eigen industrie te stemmen. Tot een internationale industriële samenwerkingsopzet, zoals het F-16 vliegtuigproject en dat van de tank-voor-de-jaren'90, kan pas worden besloten als lang tevoren — en dan gaat het over termijnen van minstens een decennium — internationale (politiek-militaire) overeenstemming is bereikt.

Daarbij is minder behoefte aan goedwillende intentieverklaringen over wat samenwerking wel allemaal zou kunnen inhouden dan aan duidelijke concepties. In dit verband kan worden gewezen op de mogelijkerwijs toenemende betekenis van het jongste samenwerkingsorgaan, de IEPG. Slechts in het geval dat er voldoende studies over het in de toekomst noodzakelijke militaire materieel en akkoorden over de daarmee samenhangende materieleisen beschikbaar zullen zijn, kunnen de staatssecretarissen aan het begrip „two-way-street” werkelijk inhoud geven.

FINABEL kan hier, als „orgaan aan de basis”, bij het opzetten en uitwerken van vooral concepties gericht op de langere termijn een rol van betekenis spelen. Tegen deze taak is FINABEL stellig opgewassen!

BOEKEN

Winkler Prins Encyclopedie van de Tweede Wereldoorlog, dl 2, 330 blz., geïll. Uitg.: Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1980. Prijs (samen met dl 1): f 195,—.

In het nummer van mei 1980 van dit blad werd reeds de aandacht gevestigd op het verschijnen van dit Nederlandstalige standaardwerk over de Tweede Wereldoorlog (*Mil. Spect.* 149(1980)(5)250). Bij die gelegenheid werd tevens opgemerkt

dat een definitieve mening over deze nieuwe uitgave eerst zou kunnen worden gevormd zodra beide delen zouden zijn uitgekomen. Dat is thans het geval en derhalve kan nu een samenvattende beoordeling worden gegeven.

Hetgeen de gemiddelde lezer te zijner oriëntatie kan opdoen uit dit naslagwerk is aanzienlijk méér dan mocht worden verwacht van een boek dat niet bepaald werd bedoeld als remedie om de leeshonger te stillen. Toch blijken tal van onderwerpen uitvoeriger behandeld dan over het algemeen in een encyclopedie gebruikelijk; sommige passages zijn op zichzelf omvangrijker dan voor een algemene oriëntatie noodzakelijk is, en de leesbaarheid van die tekstgedeelten is van een zeer goed gehalte. Zo beslaat bijvoorbeeld het trefwoord *Oostfront* met de daaraan gewijde tekst niet minder dan viereenhelfte bladzijde

alleszins leesbare informatie, gecombineerd met een verwijzing naar veertien andere trefwoorden en een literatuuropgave met 36 titels. En dat ene voorbeeld zou gemakkelijk kunnen worden vermeerderd met verscheidene andere.

Daartegenover staat evenwel dat de recensent van een dergelijk boekwerk na grondige bestudering toch ook wel aanleiding vindt tot het plaatsen van enkele vraagtekens en het signaleren van wat gevoeglijk *défauts de ses qualités* mogen worden genoemd. Uiteraard is het nagenoeg ondoenlijk beide delen van deze encyclopedie metterdaad gróndig te bestuderen: die aanpak zou van de beoordelaar een meer dan encyclopedische kennis vergen, reden waarom de voorkeur wordt gegeven aan het toetsen van de bruikbaarheid door zich in te denken hoe een denkbeeldige lezer

in een veronderstelde situatie het boek zou kunnen hanteren. De hypothetische lezer zou dan iemand kunnen zijn uit de jongere generatie, die de Tweede Wereldoorlog niet uit eigen ervaring kent maar zich daarin wenst te verdiepen omdat de door de oudere generatie aangereikte informatie onbevredigend werd geacht. In zodanig geval zou de gezochte opheldering moeten kunnen worden gevonden onder een of meer trefwoorden, in de verwijstableaus, in de leeswijzers en/of in de literaturopgaven.

Welnu, aannemende dat betrokkene vader – of grootvader – in de Meidagen van 1940 mede zijn wapens heeft moeten neerleggen bij de capitulatie van de Nederlandse krijgsmacht, zou men zich kunnen afvragen in hoeverre een daarop aansluitende *krijgsgevangenschap* al dan niet conform het geldende *Landoorlogsreglement* verliep. Maar zowel het trefwoord voor het ene als dat voor het andere blijken te ontbreken. Zoekende onder *Nederland* vindt men slechts een enkele aanduiding in die richting, namelijk dat in april en mei 1943 werd gestaakt „toen de bezetter de Nederlandse militairen, die na de nederlaag van 1940 niet in krijgsgevangenschap waren weggevoerd, opriep voor arbeidsdienst in Duitsland.” Maar bij nader inzien lijkt die tekst toch weer dubieus indien men ter vergelijking de *Chronologie* opslaat en daar vermeldt vindt „29 apr. 1943: In Nederland worden alle ex-militairen opgeroepen zich te melden om in krijgsgevangenschap te worden weggevoerd”; dus... niét voor tewerkstelling. Dat vindt bevestiging als de speurder vervolgens het trefwoord *April-Meistaking* raadpleegt en daar de aanleiding tot die staking iets meer verduidelijkt vindt; echter, hoe het de wél weggevoerden verging is niet te vinden. Verder zoeken levert al evenmin bevredigende resultaten op. Misschien is dan de behandeling van de krijgsgevangenen tijdens die oorlog geboekt onder het trefwoord *Oorlogsrecht*? Neen, want de deskundige bewaker van dat onderwerp – prof. Röling – be-

steedde niet zozeer aandacht aan de schendingen van het vigerende recht, waar het ging om het gevangen houden van de verslagen tegenstanders of om het alsnog gevangen zetten van leden van de reeds ontbonden krijgsmacht *onder het mom* dat daarbij rechtens sprake zou kunnen zijn van krijgsgevangenschap, maar bereed liever het favoriete stokpaardje van de pro's en contra's van het kernwapen dat in de slotfase van de Tweede Wereldoorlog zijn intrede deed. Daarom dus maar weer verder gezocht, bijvoorbeeld onder *Kampen*. Maar ook daar tast de zoekende mis, evenals onder *Colditz* dat al evenzeer blijkt te mankeren als *Langwasser*, *Stanislaw* en *Neu-Brandenburg*. Die speurtocht voert dan andermaal naar de *Chronologie*: de wegvoering in „krijgsgevangenschap” van de officieren, in mei 1942, staat helaas daarin niet vermeld en bijgevolg zoekt men ook tevergeefs naar opheldering over een netelige kwestie als de *erewoordproblematiek* die toch de onderlinge verhoudingen in de naoorlogse Nederlandse krijgsmacht zeer sterk heeft beïnvloed. Misschien in dat verband een indicatie onder *Zuivering*? Ook onder dat trefwoord grijpt men ernaast, en de verwijzing daarbij naar *Tribunalen* levert ter zake niet meer op dan de summere mededeling dat „...Zuiveringsraden of Ereraden... in de verschillende beroepstakken een soort tuchtrecht-spraak toepasten op degenen die niet hadden beantwoord aan de in die bepaalde beroepstak aanvaarde normen”. Ten slotte blijft nauwelijks een andere mogelijkheid over dan het nagaan van namen en personen uit de relevante periode waarvan men weet dat zij op enigerlei wijze een rol hebben gespeeld in die discutabele aangelegenheid; maar eigenlijk is voor een dergelijke aanpak al een zódanige voorkennis vereist dat de term „oriëntatie” al niet meer opgaat. Want wíe van de jongeren zou op het idee komen te zoeken onder het trefwoord *Breunese*? Toch is dáár een, zij het zeer summere, indicatie te vinden: „Toen alle Nederlandse ex-be-

roepsofficieren in mei 1942 door de bezetter in krijgsgevangenschap werden afgevoerd, volgde Breunese, die ongemoeid was gelaten, hen vrijwillig”. En wie vervolgens de reden van dat ongemoeid laten natrekt en daartoe de verwijzing naar de Arbeidsdienst volgt, vindt dáár gerefereerd aan de Opbouwdienst die de liquidatie van de Nederlandse krijgsmacht op 15 juli 1940 belichaamde!

Deze speurtocht door beide delen werd vooral zo uitgebreid verhaald om duidelijk te maken dat deze encyclopedie wel het antwoord weet te geven op vele vragen, maar dat het niet eenvoudig is aan dit naslagwerk ook metterdaad *de juiste vragen* te stellen. Het is, in de letterlijke betekenis van die uitdrukking, een *défaut de ses qualités*. Waarmee overigens niet wil gezegd zijn dat het boekwerk in zijn totaliteit niet gunstig zou moeten worden ontvangen: het is een oorspronkelijk Nederlandse produktie, bestemd voor het Nederlandstalige lezerspubliek, en het is alleen maar te betreuren dat vragen die juist dát publiek mogelijk zou kunnen stellen, soms minder vlot worden beantwoord dan de vragen die men ook aan internationale vakliteratuur zou kunnen voorleggen.

Ten slotte nog één specifieke aanmerking: het is onbegrijpelijk dat de WP-redactie de Nederlandse opperbevelhebber uit mei 1940, generaal H. G. Winkelman, niet heeft willen afbeelden in uniform, zoals wél werd gedaan in de Grote WP. Indien dat ook hiér was gebeurd, had kunnen worden voorkomen wat nú helaas geschiedde, namelijk dat de beeltenis van die opperbevelhebber van leger en vloot werd verwisseld met die van de Belgische collaborateur Van de Wiele! Desondanks: een waardevol boek met vele kwaliteiten, die het raadzaam maken de schoonheidsfoutjes in komende herdrukken te verbeteren en wellicht ook enige terughoudendheid te betrachten bij het verwijzen naar auteurs wier waarheidsgetrouwheid en objectiviteit aan twijfel onderhevig is.

W. WALTHUIS